

Maarit Wirman

**KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN
VAIKUTUS PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄN
TYÖLLISTYMISEDELLYTYKSIEN SEKÄ
ELÄMÄNHALLINNAN PARANTAMI-
SESSA**

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

2017

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä	Tutkinto	Aika
Maarit Wirman	Sosionomi (AMK)	Helmikuu 2017
Opinnäytetyön nimi		
Kuntouttavan työtoiminnan vaikutus pitkäaikaistyöttömän työllistymisedellytyksien sekä elämänhallinnan parantamisessa		60 sivua 1 liitesivu
Toimeksiantaja		
Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys ry		
Ohjaaja		
Lehtori Tuomo Paakkonen		
Tiivistelmä		
<p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää kuntouttavan työtoiminnan vaikutusta asiakkaan työ- ja toimintakykyyn sekä elämänhallintaan. Lisäksi tarkoituksena on tuoda tietoa mahdollisista kehittämiskohteista Etelä-Karjalan työ- ja asukastupa ry:n kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä.</p> <p>Tutkimukseen osallistui kuusi kuntouttavan työtoiminnan asiakasta, jotka olivat ohjautuneet kuntouttavaan työtoimintaan Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskuksen työelämään suuntaavista palveluista. Työtehtävät olivat erilaisia: atk-tehtäviä, maalaustöitä, ompelua, kierrätystä ja kahvionhoitoa. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja kesto kolmesta kuuteen kuukautta.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys käsittelee työttömyyttä, työttömyyttä hyvinvoinnin riskitekijänä, työvoimapolitiikkaa sekä kuntouttavaa työtoimintaa. Lisäksi määritellään kuntoutuksen käsitettä sekä avataan kuntoutuksen nelikenttää.</p> <p>Tutkimus on sekä kvalitatiivinen eli laadullinen että kvantitatiivinen eli määrällinen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytettiin Kykyviisari- ja VAT-järjestelmien antamaa tietoa asiakkaan arvioinneista, ja kvalitatiivisessa osuudessa asiakkaita haastateltiin kvalitatiivisesta tutkimuksesta johdetuilla kysymyksillä. Vertailuna oli mahdollista käyttää Hämeen elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskuksen ELY-alueen ESR-hankkeiden toimintalinja viiden, ”Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta” Kykyviisarituloksia.</p> <p>Tutkimuksen perusteella voidaan todeta elämänhallinnan lisääntyneen työtoimintajakson aikana. Osallisuuden tunne vahvistui ja päivärytmi normalisoitui. Vaikutus työ- ja toimintakykyyn koettiin suurena, ja yksinäisyyden väheneminen sosiaalisten verkostojen laajenemisten myötä oli huomattavaa. Myös taloudellisessa tilanteessa tapahtui selviä parannuksia.</p> <p>Vaikka kuntouttava työtoiminta tähtäsi avoimille työmarkkinoille, ei kaikilla kuntoutujilla ollut realistisia mahdollisuuksia tai halua työllistymiseen. Alhaisen koulutuksen lisäksi oma motivaatio oli suuri vaikuttava tekijä. Lisäksi mahdollinen ulosotto koettiin syynä miksi ei haluta työllistyä.</p>		
Asiasanat		
elämänhallinta, työ- ja toimintakyky, kuntouttava työtoiminta, työttömyys, aktivointi		

Author	Degree	Time
Maarit Wirman	Bachelor of Social Services	February 2017
Thesis Title		
Effect of Rehabilitative Work on Improving Prerequisites and Life Management of the Long-term Unemployed		60 pages 1 pages of appendix
Commissioned by		
South-Karelia employment- and resident house association, EKTA ry		
Supervisor		
Tuomo Paakkonen, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>The purpose of this thesis is to examine the effects of rehabilitative work activity on customers' ability to work and function, as well as on their life management skills. Furthermore, the goal is to provide information on possible targets of improvement in the work activities organized by the South-Karelian South-Karelia employment and resident house association.</p>		
<p>Six rehabilitative work activity customers participated in the study. They had been directed into rehabilitative work activity of the South-Karelian labour service centre's working life services. The job descriptions were varied: IT tasks, painting, sowing, recycling and managing a café. Participation in the study was voluntary and the study lasted 3–6 months.</p>		
<p>The theoretical framework of the thesis focuses on unemployment, unemployment as a risk factor for well-being, labour policy and rehabilitative work activity. In addition, it defines concepts associated with rehabilitation and explains the fourfold table of rehabilitation.</p>		
<p>The study is both qualitative and quantitative. The quantitative part of the study used data provided by the systems Kykyviisari and VAT regarding customer evaluations, and the qualitative part consisted of interviewing the customers using a question derived from the qualitative part. As a point of comparison, the study utilizes of Häme Centre for Economic Development, Transport and the Environment's working ability measuring system Kykyviisari's results regarding its policy no. 5, "social inclusion and prevention of poverty".</p>		
<p>Based on the study's findings, the customers' life management skills improved during the work activity period. Their feeling of inclusion was strengthened and their daily routines became more regular. The customers considered the effects of the period to be significant and the reduction of loneliness due to expanding social networks was also noticeable. Their financial situations also improved.</p>		
<p>Even though the rehabilitative work activity targeted the open labour market, not all customers had realistic chances or the willingness to become employed. Besides low levels of education, motivation is a significant factor in this. Additionally, the possibility of distrain was seen as a reason not to seek employment.</p>		
Keywords		
life management, ability to work and function, rehabilitative work activity, unemployment, activation		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTA.....	8
3	KUNTOUTUS	8
3.1	Kuntoutuksen nelijako.....	9
3.1.1	Lääkinnällinen kuntoutus.....	9
3.1.2	Ammatillinen kuntoutus	10
3.1.3	Sosiaalinen kuntoutus	10
3.1.4	Kasvatuksellinen kuntoutus.....	11
3.2	Muita kuntoutuksen muotoja	11
4	TYÖ, HYVINVOINTI JA TYÖTTÖMYYS.....	14
4.1	Aktiivinen työvoimapolitiikka	15
4.2	Aktivoiva työvoimapolitiikka	16
4.3	Työttömyyden lajit.....	17
4.3.1	Pitkäaikaistyöttömyys ja nuorisotyöttömyys	18
4.3.2	Rakenteellinen työttömyys ja teknologinen työttömyys	18
4.3.3	Piilotyöttömyys ja suhdannetyöttömyys.....	18
4.3.4	Kausityöttömyys ja kitkatyöttömyys	19
4.4	Työttömyyden syyt.....	19
4.4.1	Makrotasoiset selitysmallit.....	20
4.4.2	Mikrotasoiset selitysmallit.....	20
4.5	Kaakkois-Suomen työllisyystilanne.....	21
5	TYÖTTÖMYYS HYVINVOINNIN RISKITEKIJÄNÄ.....	22
5.1	Työttömyys ja syrjäytyminen.....	22
5.2	Työttömyys ja työ- ja toimintakyky	23
5.3	Työttömyys ja elämänhallinta	23
5.4	Osallisuus ja osallistuminen.....	24
5.5	Työttömyyden seuraukset perheen, yksilön ja yhteisön tasolla	25

5.6	Työttömyyden seuraukset yhteiskunnan tasolla	25
6	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	26
6.1	Laki kuntouttavasta työtoiminnasta.....	26
6.2	Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen	27
6.3	Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu	27
6.3.1	Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskus.....	27
6.3.2	Monialainen työllistymissuunnitelma	28
6.4	Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys kuntouttavan työtoiminnan tarjoajana	29
6.4.1	Työtoiminta.....	29
6.4.2	Lisäpalvelut	29
6.4.3	Kuntouttava työtoiminta yhdistyksessä	30
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	31
7.1	Tarkoitus ja tutkimuskysymykset	31
7.2	Aineistonkeruumenetelmät	31
7.2.1	Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus.....	31
7.2.2	Teemahaastattelu	32
7.2.3	Kykyviisari	32
7.2.4	VAT, eli valmennuksen arvioinnin tukijärjestelmä	33
7.2.5	Asiakashaastattelut.....	34
7.3	Aineiston analyysi.....	34
7.3.1	Luotettavuus.....	35
7.3.2	Eettisyys.....	35
7.4	Muita tutkimuksia kuntouttavasta työtoiminnasta.....	36
7.4.1	Iris Sandelin: Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana.....	36
7.4.2	Kari Mattila ja Kari Ojanperä: Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta Seinäjoella	37
8	TUTKIMUSTULOKSET	37
8.1	Osallistujien taustatiedot.....	37
8.2	Vaikutus asiakkaan elämänhallintaan sekä työ- ja toimintakykyyn	38

8.3	Elämänhallinnan osa-alueet joissa asiakkaan tilanne on pysynyt ennallaan	41
8.4	Elämänhallinnan osa-alueet joissa asiakkaan tilanne on laskenut.....	43
8.5	Elämänhallinnan osa-alueet joissa on selkeää edistymistä	44
9	KEHITTÄMISKOHTEET	46
10	YHTEENVETO	47
11	POHDINTA	49
	LÄHTEET	52
	KUVALUETTELO	59
	TAULUKOT	60
	LIITTEET	60
	Liite 1. Teemahaastattelurunko.....	60

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkin Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys ry:n järjestämän kuntouttavan työtoiminnan vaikutusta pitkäaikaistyöttömien työllistymisedellytyksien sekä elämänhallinnan paranemiseen. Opinnäytetyön viitekehys muodostuu kuntoutuksen, työttömyyden ja kuntouttavan työtoiminnan käsitteiden määrittelystä sekä niiden yhteydestä syrjäytymiseen. Opinnäytetyössä käytetään sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimusotetta, kvantitatiivisessa hyödynnetään Kykyviisari- ja VAT-työkalujen antamaa tietoa ja kvalitatiivisessa osassa haastatellaan osallistujia. Alkuosassa kerrotaan opinnäytetyön taustoista, ja määritellään käsitteitä. Keskiosassa perehdytään työttömyyteen ja syrjäytymiseen sekä kuntouttavaan työtoimintaan ja Etelä-Karjalan työllisyystilanteeseen. Lopuksi kerrotaan tutkimuksen toteuttamisesta sekä tehdään yhteenveto ja pohdinta.

Suomessa pitkäaikaistyöttömyys ja sen aiheuttamat ongelmat yksilölle ja yhteiskunnalle ovat kasvaneet vuosi vuodelta, toimivia ratkaisuja ei ole löydetty ja erilaisten aktivointitoimenpiteiden, kuten kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärät kasvavat jatkuvasti. Pitkäaikaistyöttömyys on alkanut näkyä jo korkeasti koulutettujen joukossa (Akava) ja siten myös kuntouttavan työtoiminnan asiakkuuksissa. Työtoiminnan toteuttajat kaipaavat kipeästi uusia toimintamalleja huonon vaikuttavuuden sekä asiakaspohjan muutosten vuoksi ja työtoimintamuotojen kehittäminen onkin jatkossa, asiakkaiden osaamistason noustessa, entistäkin tärkeämpää.

Pitkäaikaistyöttömyys on yksi yhteiskuntamme suurista ongelmista ja kuntouttava työtoiminta yhtenä vahvana osana syrjäytymisen ehkäisyssä tärkeää. Nykyään pyritään usein yhdistämään kuntouttava työtoiminta muihin työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin kuten esimerkiksi työhönvalmennukseen. Tällä tavalla voidaan tuottaa suurin mahdollinen hyöty asiakkaalle.

Vaikka Suomessa työttömyys yhä kasvaa, on se Euroopan unionissa kääntynyt laskuun. Jäsenvaltioista alhaisimmat työttömyysasteet olivat lokakuussa 2016 Tšekissä (3,8 %) ja Saksassa (4,1 %) kun vastaava luku Suomessa oli 8,1 % (Eurostat 2016; Tilastokeskus 2016a). Suomella siis on vielä paljon tehtävää suunnan kääntämisessä.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Valitsin opinnäytetyön aiheeksi kuntouttavan työtoiminnan ja sen vaikutukset pitkäaikaistyöttömän työllistymisedellytyksiin sekä elämänhallinnan parantamiseen. Olin pitkään työskennellyt pitkäaikaistyöttömien parissa Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistyksessä (EKTA ry) ja helmikuussa 2016 siirryin yhdistyksen hallinnoiman, ESR-rahoitteen kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn parantamiseen sekä sosiaaliseen osallisuuteen liittyvän kehittämishankkeen projektikoordinaattoriksi. Ammatillinen kiinnostukseni vaikutti tutkimusaiheen valintaan suuresti, mutta yhdistyksessä ei myöskään oltu aikaisemmin selvitetty kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuutta. Aihe on minulle tärkeä myös siksi, että selvityksen tulokset auttavat kehittämään omaa työtäni oikeaan suuntaan. Vaikka kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuutta arvioidaan yleensä pitkälti työvoimapolitiitisesta näkökulmasta, tässä työssä keskitytään myös sosiaaliseen osallisuuteen ja elämänhallintaan.

3 KUNTOUTUS

Kuntoutuksella on pitkät perinteet, sitä on tehty aina silloin, kun jossain on ollut sairaita tai vammaisia. Kuntoutuksen esimuotoja olivat esimerkiksi aistivammaisten lasten erityisopetus sekä köyhäinhoidon ja kriminaalihuollon käyttämät menetelmät. Pitkään kuntoutus toimi vain hyväntekeväisyyden ansiosta, mutta sodat ja sotainvalidit toivat muutoksen. Vaikka jo ennen sotia ideologinen pohja sekä menetelmät olivat löytäneet muotojaan, antoivat talvi- ja jatkosota sysäyksen kohti vakiintunutta kuntoutuskäytäntöä. (Rissanen ym. 2008, 16.)

Kuntoutukselle ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää, vaan niitä on useita. WHO:n määritelmä kuntoutuksesta on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistämistä, tukemista sairauksien tai vamman heikentämien mahdollisuuksien keskellä omassa elämäntilanteessa ja -ympäristössä selviytymiseksi. (WHO s.a.) Aila Järvikoski ja Kristiina Härkäpää määrittelevät lisäksi kuntoutuksen monialaisena toimintakokonaisuutena, jonka avulla muun muassa tuetaan väestöryhmien voimavaroja sekä hyvinvointia arjessa (Järvikoski & Härkäpää 2011, 8).

Suomessa kuntoutussektoria on viime vuosikymmeninä kehitetty paljon lainsäädännön ja sisältöjen avulla. Uhkaava työvoimapula ja ennenaikainen eläköityminen ovat ongelmia, jotka ovat kannustaneet hallituksia muutoksiin. (Feldt ym. 2015, 284, 288.)

Sipilän hallituksen tarkoituksena on toimeenpanna kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudistus. Sen pääpaino keskittyy hoitoketjujen sujuvuuteen sekä ennaltaehkäisyyn. Uudistuksella pyritään yksinkertaistamaan kuntoutuksen nelijaon ympärillä olevaa lainsäädäntöä, koordinoimaan osajärjestelmiä sekä yhdenmukaistamaan kuntoutukseen pääsyn kriteereitä. (STM 2016, 1 - 2.)

3.1 Kuntoutuksen nelijako

Kuntoutuksen perinteinen luokittelu on jaettu neljään sisällöltään ja toimintatavoiltaan erilaiseen osa-alueeseen, jotka pyrkivät antamaan pohjaa erilaisille organisaatioille tai ammattiryhmille ja niiden työnjaoille. Nelijako antaa mahdollisuuden painottaa osa-alueiden tavoitteita tai toimenpiteitä. Osa-alueiden päällekkäisyyksien vuoksi osa tutkijoista kuitenkin kyseenalaistaa kuntoutuksen nelijaon soveltuvuuden nykyaikaiseen ja vahvasti monialaiseen kuntoutukseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 20–22.)

3.1.1 Lääkinnällinen kuntoutus

Lääkinnällinen kuntoutus kehittyi sotainvalidien tarpeesta irrallaan muusta kuntoutuksesta sen erityisosaamista vaativien piirteiden vuoksi. Sotainvalidien kuntoutuksen ympärillä muodostettiin menetelmällisiä välineitä, ja se vaikutti lääkitäntällisen kuntoutuksen laitosjärjestelmän syntymiseen jopa kansainvälisesti merkittäväällä tavalla. (Rissanen ym. 2008, 17.)

Nykyisin Suomessa lääkitäntällisestä kuntoutuksesta vastaa yleensä terveydenhuolto, ja kuntoutus mielletään osaksi hoitoa. Lääkitäntällinen kuntoutus on vakiintunut käsite, jonka mukaan sillä ”pyritään parantamaan ja ylläpitämään kuntoutujan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä, ja tukemaan hänen elämäntilanteensa hallintaa ja hänen itsenäistä suoriutumistaan päivittäisissä toiminnoissa”. (Lääkitäntällinen kuntoutus s.a.) Määritelmässä on alettu kuitenkin yhä useammin mainitsemaan työ- ja toimintakyvyn palauttaminen ja

ylläpito. Tällöin kuntoutustarve voi syntyä jo alentuneesta työ- ja toimintakyvystä ennen sairauden tai vamman syntymistä. (Järvikoski 2013, 43.)

Lääkinnälliseen kuntoutukseen katsotaan kuuluvan neuvonta, tutkimukset, terapiat, kuntoutustarpeen- ja mahdollisuuksien kartoitus ja apuvälinepalvelut, kuntoutusohjaus sekä sopeutumisvalmennus. (Rissanen ym. 2008, 33.) Siinä missä kuntoutusneuvonta tähtää omatoimisuuden lisäämiseen, on kuntoutusohjauksen tavoitteena löytää ratkaisuja arjen ongelmatilanteisiin (STM 2013, 16).

3.1.2 Ammatillinen kuntoutus

Ammatillisessa kuntoutuksessa puhutaan ihmisen työkyvystä sekä suhteesta työhön. Sitä määritellään toimenpiteiden, tavoitteiden, sisällön tai palveluiden kautta ja se kohdistuu useimmiten henkilöihin, joilla on riski pitkäaikaistyöttömyyteen, työmarkkinoilta syrjäytymiseen, joiden työkyky on alentunut, tai jotka palaavat sairauslomalta takaisin töihin. Tyypillisiä toimenpiteitä ovat muun muassa työkokeilu, ammatillinen koulutus, täydennyskoulutus sekä erilaiset aktiiviset työllistämistoimenpiteet, kuten tuettu työllistäminen. Tärkeää on pitää työssä jaksaminen tai työhön palaaminen ammatillisen kuntoutuksen kärkiajatuksena, vaikka toimenpiteet voivatkin olla monenlaisia. Ammatillisen kuntoutuksen järjestäjiä on useita, Kansaneläkelaitos ja Työhallinto niistä suurimpina. Lisäksi työeläkelaitoksilta sekä tapaturma- ja liikennevakuutuslaitoksilta on saatavissa ammatillista kuntoutusta. (Kuntoutusportti 2015.)

Nykyään esillä on myös työelämäkuntoutus, jolla viitataan välityömarkkinoilla eli niin sanotulla kolmannella sektorilla käytössä oleviin kuntouttavan työllistymisen tapoihin. Työelämäkuntoutus painottuu elämänhallintaan ja tuettuun siirtymään avoimille työmarkkinoille. (Järvikoski 2013, 44–46; Järvikoski & Härkäpää 2011, 21.)

3.1.3 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalinen kuntoutus pyrkii vahvistamaan sosiaalista toimintakykyä ja osallisuutta vaikeasti syrjäytyneiden henkilöiden kohdalla. Sosiaalisen kuntoutuksen tarve voi syntyä monista eri tekijöistä, kuten sosiaalisista ongelmista, terveydentilan tai toimintakyvyn heikkenemisestä tai pitkäaikaistyöttömyydestä.

Sosiaalinen kuntoutus hakee selviytymistä välttämättömistä toiminnoista arjessa, niin vuorovaikutussuhteiden kuin toimintakyvynkin suhteen. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen edellytyksenä ei ole sairaus tai vamma, vaan sitä voidaan järjestää esimerkiksi perheväkivaltaan tai kriisitilanteisiin liittyvä tuen tarpeessa olevalle henkilölle. Usein kyseessä ovat monista eri syistä työelämästä ja yhteiskunnallisista asemista syrjäytyneet henkilöt. Pitkäaikaistyöttömät, päihdeongelmaiset tai rikoksen tekijät. Kyseessä ovat myös ne nuoret, jotka vähäisen koulutuksen, oppimisvaikeuksien ja muiden syiden takia ovat jääneet tai jäämässä työelämän ja yhteiskuntasidosten ulkopuolelle. Parhaimmillaan sosiaalinen kuntoutus täydentää lääkinnällistä sekä toimintakykykuntoutusta. (Järvikoski 2013, 47.)

Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa kunnan sosiaalihuolto yhdessä terveydenhuollon, työ- ja elinkeinotoimen, opetustoimen ja muiden tahojen kanssa. Lisäksi kolmannen sektorin toimijat sekä järjestöt osallistuvat palveluiden tuottamiseen. (Kuntoutusportti 2016a.)

3.1.4 Kasvatuksellinen kuntoutus

Kasvatuksellinen kuntoutus lähtee niistä tukimuodoista, joilla vammaisuuden tai sairauden esteet sosiaaliselle tai kulttuuriselle kehitykselle pyritään ylittämään. Sen lähtökohtana ovat yksilöllinen tuki ja yksilöllisyyden sekä elämänhallinnan kehittäminen. Kasvatuksellisessa kuntoutuksessa käytetään kaikkia kasvatuksen, oppilashuollon, opetuksen ja kuntoutuksen keinoja yhdessä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 21–22.)

Kasvatuksellisesta kuntoutuksesta päävastuu on kunnilla. Palveluja toteuttavat myös monet vammais- ja kansanterveysjärjestöt sekä erityisoppilaitokset. (Kuntoutusportti 2016b.)

3.2 Muita kuntoutuksen muotoja

Työkykyä edistävä kuntoutus voi tulla kyseeseen esimerkiksi tiettyjen ammattiryhmien kohdalla silloin, jos ammatissa syntyy kuormitus- ja rasitustekijöitä. Työkykyä edistävä kuntoutus kartoittaa lisäksi työkyvyn alenemisen uhkaa ja työn muutoksesta aiheutuvaa häiriökuormaa. Työelämän muutoksen

myötä on fyysisen kuntoutuksen rinnalle noussut uusia menetelmiä ja käytäntöjä työhyvinvointia edistävään työn kehittämiseen, Tyky-toiminta, eli työkykyä ylläpitävä ja parantava valmennus näistä yhtenä. (Rissanen ym. 2008, 544.)

Tyky-toiminta on kansaneläkelain kuntoutuslain mukaista ammatillista kuntoutusta, jonka tarkoitus on mahdollistaa työssä jaksaminen silloin kun työpaikan suorittamat tai työterveyshuollon toimet eivät riitä (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahasta 15.7.2005/566, 7. §). Tyky-toiminta kohdistuu työympäristön kehittämiseen, organisaatioiden toimivuuden parantamiseen sekä työntekijän ammatillisen osaamisen ja terveyden kehittämiseen. Tyky-toiminnan on osoitettu olevan paitsi sosiaalisesti, myös taloudellisesti kannattavaa toimintaa, joka tukee vahvasti työterveyshuoltoa. (Feldt ym. 2015, 284.) Aila Järvikoski nostaa raportissaan (2013:43) esiin muutaman käsittejärjestelmässä paikkaansa hakevan kuntoutusmuodon:

Liikunnallinen kuntoutus (exercise rehabilitation) on tarpeen silloin, kun harjoittelu edellyttää sairauden takia kuormitusrajojen tarkkaa tuntemista ja fysioterapeutin ohjausta, tai kun potilas pelkää liikkoa. Yleisesti liikuntaa käytetään kuntoutettaessa esimerkiksi diabeteksesta, sepelvaltimotaudista tai selkäsairauksista kärsiviä potilaita. Liikunnallisen kuntoutuksen tavoitteisiin kuuluu vahvasti liikuntatottumusten pysyvä muutos. Vaikka liikunnallinen kuntoutus käsitteenä saattaa antaa kuvan, että kaikki liikunta on kuntoutusta, näin ei kuitenkaan ole. Usein voitaisiinkin puhua kuntoutusliikunnasta tai ohjatusta liikuntaharjoittelusta liikunnallisen kuntoutuksen sijaan. On muistettava, ettei kaikki erityisryhmien ohjattu liikunta tai vammaisurheilu ole kuntoutusta. (Järvikoski 2013, 50.)

Ravitsemuskuntoutus (nutritional rehabilitation) viittaa terminä aliravitsemuksen ja syömishäiriöiden hoitamiseen. Ravitsemuksella on suuri vaikutus muidenkin sairauksien ja niiden haittojen etenemiseen. Ravitsemuskuntoutus sisältää ohjausta ja tietoa siitä, miten sairauksia voidaan ennaltaehkäistä ja hoitaa ruokavalion avulla. Kuitenkin esimerkiksi anoreksiaa sairastavien kuntoutusohjelmat kaipaavat lisää tietoa voidakseen pohjautua näyttöön. (Järvikoski 2013, 50 - 51.)

Teknisavusteinen kuntoutus (technology-assisted rehabilitation) on teknologiaa, robotiikkaa ja virtuaalisuutta hyödyntävää kuntoutusta. Se tekee toimin-

nasta turvallisempaa ja vaikuttavampaa ja tällä pyritään parantamaan selviytymistä erilaisissa ympäristöissä. Tekniset apuvälineet parantavat suuresti varsinkin vammaisten ihmisten toimintamahdollisuuksia. (Järvikoski 2013, 51.)

Psykiatrinen, psykososiaalinen ja mielenterveyskuntoutus. Aikaisemmin psykiatrisella kuntoutuksella tarkoitettiin diagnosoituja psykiatrisia sairauksia potevien kuntoutusta, 2000-luvulla Suomessa otettiin käyttöön mielenterveyskuntoutus-termi, joka sisältää erilaiset elämäntilanteet ja kysymyksessä voi olla diagnosoidun psykiatrisen sairauden lisäksi esimerkiksi uupumus tai elämänkriisi. Pyrkimyksenä on todennäköisesti ollut asiakaslähtöisyyden lisääminen vähemmän leimaavalla termillä. Psykososiaalinen kuntoutus on syntynyt samoin perustein englanninkielisen termin, psychiatric rehabilitation, rinnalle. Rajan vetäminen siihen, milloin kyseessä on mielenterveyskuntoutus ja milloin psykiatrinen kuntoutus, on käsitteiden laajuuden vuoksi vaikeaa. Kuitenkin, minkä tahansa käsitteen ollessa kyseessä ei toimintakykykuntoutus ole ainoa malli, vaan niihin voidaan sisällyttää esimerkiksi klubitalomalleja, tuettua asuamista ja -oppimista sekä tuettua työllistymistä, jotka yleensä luokitellaan kuuluvaksi sosiaaliseen ja ammatilliseen kuntoutukseen, mutta jotka soveltuvat hyvin myös mielenterveyskuntoutukseen. (Järvikoski 2013, 51–52.)

Opinnollinen kuntoutus. Opinnollisella kuntoutuksella on viitattu lähinnä aikuiskoulutukseen ja yleissivistävään koulutukseen, joiden avulla on pyritty kehittämään oppimisvalmiuksia sekä elämänhallintaa. Opinnollinen kuntoutus soveltuu hyvin vaikeasti vammaisten, maahanmuuttajien ja vapautuvien vankeiden koulutukseen. Henkilöille, jotka tarvitsevat opintoihinsa enemmän tukea kuin oppilaitokset voivat järjestää, on tuettu opiskelu tärkeä osa kuntoutusta. (Järvikoski 2013, 52.)

Geriatrinen, gerontologinen ja iäkkäiden kuntoutus. Geriatrinen kuntoutus on käsitteenä lääketieteen piiriin kuuluvaa ja lähtee ikääntyvän väestön sairauksista, kun taas gerontologisella kuntoutuksella tarkoitetaan laajempaa, vanhenemisen eri muotoja sekä kotona selviytymisen haasteita huomioonottavaa kuntoutusta. Kumpikin kuntoutusmuoto pyrkii hyvään toimintakykyyn ja omatoimiseen arjessa selviytymiseen. Molempien keinovalikoimaan kuuluvat sekä toimintakykykuntoutuksen että sosiaalisen kuntoutuksen toimenpiteet.

(Järvikoski 2013, 52–53.) Vaikka gerontologinenkin kuntoutus pyrkii tarkastelemaan vanhenemista laajasti sosiokulttuurisin silmin, on sen painotus medikaalisessa viitekehyksessä. Sosiokulttuurisuus taas tuo iäkkäiden kuntoutukseen kulttuurisuuden, historiallisuuden ja sosiaalisuuden elementtejä, painottaen vahvuuksia ja voimavaroja, korostaen vanhuutta normaalina elämänvaiheena sairauden sijaan. (Rissanen ym. 2008, 549.)

4 TYÖ, HYVINVOINTI JA TYÖTTÖMYYS

Arjella on suuri vaikutus yksilön hyvinvointiin. Arki on tapana jakaa ansiotyöhön, kotitöihin ja vapaa-aikaan. Ansiotyön vaikutus on vahva, koska se antaa taloudellista turvaa ja rytmittää elämää. Erilaiset yhteiskunnan osat, kuten sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset rakenteet vaikuttavat perheiden ja yksilöiden arkiseen hyvinvointiin. Sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisyyden vaikutus hyvinvointiin on kiistämätön. (Saari 2011, 250 - 251, 288 - 299.)

Hyvinvoinnin kokemus on yksilöllinen ja hyvinvointia syntyy silloin, kun työ koetaan merkitykselliseksi, siihen voidaan vaikuttaa, ja johtaminen sekä kohdeltu ovat oikeudenmukaista. Hyvinvoiva yksilö tuo aina työyhteisöönsä positiivisia tunteita ja motivaatiota, sekä antaa parhaansa työssään. (Valtiokonttori 2009, 42.)

Nykyään työhömme vahvasti vaikuttava piirre on epävarmuus. Se on jäänyt 1990-luvun laman jälkeen pysyväksi ja hyvinvointiin negatiivisesti vaikuttavaksi elementiksi suomalaiseen työelämään. Globalisaatio ja markkinatalouden muutokset luovat työn menettämisen pelkoa ja epävarmuutta, ja se kohdistuu yhtä lailla yksilöön kuin yritykseenkin. Seurauksena yritykset vähentävät henkilöstöä, vaikkei välttämätöntä tarvetta olisikaan, mikä tekee toimista käsittämättömiä työntekijän kannalta. (Feldt ym. 2015, 137 - 138.)

Suomalainen työetiikka on juontanut juurensa teollistuvan yhteiskunnan alkuvaiheilta, 1800-luvun lopulta, klassisesta protestanttisesta työetiikasta, jonka mukaan työ määrittää identiteettiä. Vaikka työ itsessään on muuttunut paljon, arvot ovat edelleen samat kuin yli sata vuotta sitten: luotettavuus, tunnollisuus ja ahkeruus. Suuntaus arvojen suurelle muutokselle on kuitenkin näkyvissä. Perinteisten arvojen nähdään vähenevän ja tilalle tulevan omaa asemaa ja

luovuutta korostavia arvoja, kuten asiantuntijuus, idearikkaus, ammattimaisuus tai innostavuus. (Suomalaisen työn liitto 2014, 1, 5 - 6.) Nuoret ovat edelläkävijöitä tässä muutoksessa, heille palkkaa tärkeämpää on usein itsensä toteuttaminen, työn mielekkyys ja työn sisältö. Nuorten työskentelyssä ei protestanttinen työetiikka enää vaikuta, vaan sen on korvannut yksilölähtöisyys ja oman tilanteen ensimmäiseksi asettaminen. (Moisio & Huuhtanen 2015, 32.) Työttömyys varjostaa nykyään lähes jokaisen elämää. Useimman lähipiiriin kuuluu sukulainen, tuttava tai naapuri, joka on, tai on ollut työtön. Työn merkitys liittyy tuloihin, sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä osallisuuteen, ja työttömyys saattaa johtaa näiden asioiden menetykseen sekä pahimmillaan syrjäyttää yksilön yhteiskunnasta.

Työttömyyden voidaan katsoa olevan yhden suurimmista yhteiskunnallisista ongelmistamme. Meitä on jo kauan koetellut rakennetyöttömyys, joka kohdistuu varsinkin eläkeikää lähestyviin ja matalan koulutustason omaaviin työttömiin. Tästä on seurannut pitkäaikaistyöttömyys henkilöillä, joille ei rakennetyöttömyydestä johtuen enää ole ollut kysyntää työmarkkinoilla. (Parpo 2007, 7.) Poliittinen järjestelmämme sekä globaali talouskriisi vaikeuttavat mahdollisuuksia korjata alati kasvavaa työttömyyttä. Jotta voisimme vaikuttaa työttömyyteen ja sen synnyttämään kriisiin, täytyisi olla mahdollista vaikuttaa myös työttömyyden syihin. (Suominen 2015, 16.)

Suuri osa suomalaisista työskentelee ammateissa, jotka jo ovat muuttuneet, tai jotka tulevat muuttumaan tulevaisuudessa. Muutos koskee varsinkin matalapalkka-aloja, teollisuustyöntekijöitä sekä vähäisen koulutuksen omaavia henkilöitä. Tässä ei kuitenkaan ole kyseessä työn tai ammattien korvaaminen, vaan lähinnä työn uudelleen jakaminen. (Pentikäinen 2014, 34.)

4.1 Aktiivinen työvoimapolitiikka

Politiikassa on jo kauan ollut keskiössä työelämäosallisuuden edistäminen. Esimerkiksi pääministeri Jyrki Kataisen hallitus laati toimikaudellaan vuosina 2011–2014 syrjäytymistä vähentävän toimenpideohjelman, joka tavoitteli köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäisemistä. Ajatuksena oli pitkäaikaistyöttömien tukeminen takaisin työmarkkinoille yhdistämällä toimeentulo-

turva sekä työllistämistä edistävät palvelut. Tavoitteena oli ehkäistä syrjäytymistä ja lisätä työelämään suuntautumista sekä ottaa eriarvoisuuden vähentäminen osaksi yhteiskunnallista päätöksentekoa. (STM 2015.)

Aktiivinen työvoimapolitiikka on toimintapolitiikkaa, jolla tuetaan työhön osallistumista. Sen taustalla vaikuttaa yhteiskunnan tarve sosiaalimenojen hillitsemiseen. Työttömien aktivoinnista puhuttaessa puhutaan aina myös yhteiskuntapolitiikasta, varsinkin talous-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikasta. Pyrkimyksenä on työttömyys- tai toimeentuloturva saavan henkilön mahdollisimman nopea palaaminen työmarkkinoille. (Karjalainen & Keskitalo 2013, 7–8.) Suomalainen aktivointipolitiikka näyttäytyy kaksijakoisena painotusten vaihdellessa talouden ja demokratian välillä, joka johtaa eroihin kuntien käytännöissä. Aktivoinnin ja osallisuuden käsitteitä käytetään ideologiasta riippuen hyvin eri tavoilla tukemaan kulloinkin vallalla olevaa painotusta. (Laitinen & Niskala 2013, 115.) Aktiivinen työvoimapolitiikka kehitettiin Ruotsissa työvoimapolitiikan tarpeisiin, ja siellä se nähtiin rajuna rakennepolitiikkana. Tuottamattomien ja kilpailukyvyltään heikkojen tuotannonalojen ja yritysten annettiin kaatua ja vapauttaa työvoimaa kasvaville ja tuottavammille aloille. (Räisänen 2011, 4.)

4.2 Aktivoiva työvoimapolitiikka

Viime vuosina työvoimapolitiikka on kokonaisuudessaan kulkenut aktiivisesta aktivoivaan suuntaan. Sen ajatuksena on ollut ja on, että työtön vastaa itse omasta tilanteestaan ja sen parantamisesta, huolimatta siitä, millaisessa elämäntilanteessa hän on. Aktivoiva työvoimapolitiikka ei lähde ainoastaan työttömän työllistymisestä, vaan siitä, että työnhakija pystyy vastaamaan ja sopeutumaan markkinoiden kysyntään. Nykyinen politiikka jakaa tältä pohjalta työnhakijat A- ja B-luokkaan. A-luokkaan kuuluvat ammattiliittoon kuuluvat työttömät, joilla on koulutustaustaa ja pitkä työhistoria sekä paremmat työllistymismahdollisuudet. Heidän työttömyytensä on yleensä myös lyhytaikaista. B-luokkaan sen sijaan lasketaan kuuluvaksi esimerkiksi kouluttamattomat, nuoret, pitkäaikaistyöttömät, tarveharkintaisen tuen saajat ja ammattiliittoon kuulumattomat työttömät. (Lempiäinen & Silvasti 2014, 187 – 188.)

Aktivointipolitiikkaa on uudistettu Suomessa tasaisin väliajoin. Perinteisesti uudistukset ovat painottuneet työllistymistä tukevaan toimintaan, mutta viimeaikainen suuntaus näyttää suosivan aktivointitoimiin osallistumisen ja palveluiden käytön lisäämisen lisäksi yhä enemmän erilaisia sanktioita jotka kohdistuvat pääasiassa jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin pitkäaikaistyöttömiin. Tällaisia uudistuksia ovat olleet muun muassa työmarkkinatuen määräaikainen pidättäminen ilman koulutusta olevilta nuorilta (1996), toimeentulotuen määräaikainen alentaminen työstä kieltäytyttyäessä (1996) ja työmarkkinatuen aktivointiehto, joka tarkoittaa velvollisuutta osallistua aktiivitoimiin (2006). Nykyhallitusten toimissa on vahvasti nähtävissä Yhdysvalloista lähtöisin oleva suuntaus tiukasta toimeentuloturvan työsidonaisuudesta, eli vastikkeellisesta toimeentuloturvasta. (Karjalainen & Keskitalo 2013, 10–14.) Sama suuntaus on vallinnut 1990-luvulta lähtien suurella osalla Eurooppaa. Työllisyyspolitiikan käsitteenä aktivointi nähdään sanktioiden liittämisenä työllisyyspolitiikkaan (Kotiranta 2008, 24) tai yleiskäsitteenä, joka sitoo keskenään työttömyyden ja syrjäytymisen vastaisen politiikan ja sisältää sosiaaliturvaan liitetyt velvollisuudet ja työhön aktivoivat ehdot. (VTV 2011, 28.) Suunta on ymmärrettävä, sillä elatussuhde on muuttunut ja muuttuu edelleen nopeasti. 1980-luvulla sekä lasten että vanhusten määrä oli alhainen, jolloin elatussuhdeluku oli pieni. Nykyään Suomi ikääntyy nopeasti ja työllisten osuus väestöstä vähenee koko ajan, mikä kuormittaa tulonsiirtojärjestelmää. Tämän suora seuraus on se, ettei valtiolla ole enää varaa entisenlaiseen sosiaaliturvaan. (Soininvaara 2010, 24.)

4.3 Työttömyyden lajit

Työttömyyttä on usein määritelty joko luonnollisen tai institutionaalisen työttömyyden kautta. Luonnollinen, eli yhteiskunnallinen työttömyys tarkoittaa työttömyyttä, jota säätelevät yhteiskunnalliset rakenteet (taloudelliset, maantieteelliset, kulttuuriset). Se syntyy ihmisten toimista, eivätkä siihen vaikuta lait eivätkä asetukset. Instituutionaaliseksi työttömyys muodostuu silloin, kun työttömyydestä tulee sosiaalinen ongelma. Instituutionaalista työttömyyttä säätelee vahvasti politiikka ja yhteiskunnan moraalit. Määritelmät eivät ole toisiaan poissulkevia eivätkä välttämättä seuraa toisiaan, vaikka näin usein tapahtuu. (Peltola 2008, 44.) Työttömyys on perinteisesti jaettu rakenteelliseen työttömyyteen, kausi- ja kitkatyöttömyyteen sekä piilo- ja suhdannetyöttömyyteen

(Parpo 2007, 14). Puhutaan mistä työttömyyden lajista tahansa, yhteiskunnalliset vaikutukset ovat suuria, ja ratkaisuja on etsittävä jatkuvasti.

4.3.1 Pitkäaikaistyöttömyys ja nuorisotyöttömyys

Useimmiten pitkäaikaistyöttömyys kohdistuu ikääntyneisiin ja matalan koulutustason omaaviin henkilöihin. Sen seurauksena on ammattitaidon rapistuminen ja työmarkkinoilta syrjäytyminen. Pitkäaikaistyöttömäksi luetaan henkilö, jolla työttömyys on kestänyt yhtäjaksoisesti yli vuoden. (Tilastokeskus 2016b.)

Nuorten joukossa työttömyys on suhteellisesti suurinta. Työttömyysaste laskeaan osuutena työvoimasta, ei kaikista nuorista. Esimerkiksi Euroopan unionin, Kansainvälisen työjärjestön ja Euroopan taloudellisen yhteistyöjärjestön tilastoinnissa myös opiskelijat ja koululaiset lukeutuvat työttömiksi ja työllisiksi, jos he opintojen ohella etsivät tai tekevät työtä. (Tilastokeskus 2016c.)

4.3.2 Rakenteellinen työttömyys ja teknologinen työttömyys

Rakenteellisen työttömyyden katsotaan olevan työttömyyttä, joka ei vähene, vaikka samaan aikaan vallitsisi työvoimapula. Yhtenä syynä ovat työelämän kasvaneet vaatimukset, joihin ammattitaito työttömällä ei enää riitä. (Tilastokeskus s.a.) Työpaikkojen lukumäärältään suuri äkillinen väheneminen kuten tehdaspaikkakunnalla tehtaan alasajo tai jopa tekniikan lisääntymisen ja kehittymisen myötä tuottavuuden kasvu voivat aiheuttaa rakenteellista työttömyyttä (Ihalainen & Kettunen 2011, 102). Rakenteelliseen työttömyyteen liittyy myös teknologinen työttömyys. Se on seurausta teknologisesta kehityksestä, joka muuttaa toimintoja syrjäyttäen aikaisemmin tarpeellisia taitoja, esimerkkinä verkkokauppa sekä palvelu- ja asiakastietojärjestelmien kehitys. (Koistinen 2014, 177.)

4.3.3 Piilotyöttömyys ja suhdannetyöttömyys

Tilastokeskuksen mukaan piilotyöttömiä ovat henkilöt, jotka eivät ole aktiivisesti neljän viikon aikana hakeneet työtä, mutta haluavat työtä ja ovat käytet-

tävissä työhön. Piilotyöttömät luetaan työvoiman ulkopuolella oleviin passiivisiin työnhakijoihin, ja heistä keskimäärin 40 prosentilla on voimassa oleva työnhaku työvoimatoimistossa. (Tilastokeskus 2016d.)

Suhdannetyöttömyys syntyy riittämättömän kysynnän seurauksena erityisesti taantumien sekä lamakausien aikana. Se ei kohdistu talouden eri aloille samaan aikaan, vaan vaikuttaa eriasteisesti. Perinteisesti suhdannetyöttömyys on ollut yksi työttömyyden päätyyppinä Suomessa. (Koistinen 2014, 176.)

4.3.4 Kausityöttömyys ja kitkatyöttömyys

Kausityöttömyys esiintyy jonkun alan työttömyyden vaihteluiden yhteydessä, esimerkiksi vuodenaikojen vaikutuksesta. Vaihtelua esiintyy usein matkailu- ja maatalousalalla sekä musiikki- ja kesäjuhlista ja vapaa-aikateollisuudessa. Kausivaihtelu kohdistuu sekä työvoiman kysyntään että tarjontaan, esimerkiksi armeijan sisäännotot sekä armeijasta vapautuminen. (Koistinen 2014, 176.)

Avoimien työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaamisongelmat tai viive niissä, aiheuttavat kitkatyöttömyyttä. Ilmoituskanavat ovat nopeasti muuttaneet muotoaan, ja esimerkiksi sosiaalisessa mediassa yhteisöpalvelualueilla ilmoitetut työpaikat eivät saavuta maksimaalista näkyvyyttä, vaan leviävät ainoastaan rajatulle joukolle. Työnantajien tiedot ja taidot työntekijöiden työnhakuun käyttämistä sivustoista saattavat myös olla puutteellisia. (Koistinen 2014, 177.)

4.4 Työttömyyden syyt

Työttömyyden luonteessa on tapahtunut suuria muutoksia sitten 1990-luvun. Nykyiset työttömyysjaksot ovat usein kestoiltaan pitkiä, ja muodostuvat helposti pysyväksi olotilaksi. Työmarkkinoille kaivataan korkeasti koulutettuja asiantuntijoita, ja erityisesti yli 50-vuotiailla matalan koulutustaustan henkilöillä, joilla ammattitaito ei ole enää työelämän vaatimusten tasolla, kiinnittyminen takaisin työelämään on vaikeaa. Työmarkkinat tuntuvat kärsivän kroonisesta ongelmasta, jossa työvoiman tarjonta ei kohtaa kysyntä ja jossa suorittavan tason ja matalan koulutuksen työpaikat loistavat poissaolollaan. (Parpo 2007, 12 - 13.)

4.4.1 Makrotasoiset selitysmallit

Makrotasoiset mallit ovat kytköksissä talouden kehitykseen, jota työttömyyden laajuus seuraa. Usein tämän kytkökseen kuvaus pohjautuu Okunin lakiin. Arthur Okunin 60-luvulla kehittämän lain perusajatus on, että laskeakseen yhden prosentin työttömyys vaatii kolmen prosentin kasvun bruttokansantuotteessa. Arthur Okuni perusti lakinsa yritysten tapaan reagoida erilaisissa tilanteissa. Taantuman kohdatessa yritykset usein ovat taipuvaisia vähentämään työvoimaa, kun taas nousukauden aikana kasvava kysyntä pakottaa lisäämään työvoimaa. (Parpo 2007, 13.)

Hallituksen toimilla työllisyyspolitiikan ohjauksessa pyritään vaikuttamaan työttömyyden muutoksiin. Keinovalikoima koostuu yleisimmin sanktioista tai kompromisseista. (Valppu-Vanhainen 2014, 22.) Makrotasoisissa malleissa puhutaan koko yhteiskuntaa koskettavista vaikutuksista (Koskela 2012, 16).

4.4.2 Mikrotasoiset selitysmallit

Mikrotasoisissa malleissa työttömyyden syyt etsitään yksilöllisistä tekijöistä. Katse suunnataan yksilön kykyihin sekä ominaisuuksiin. Tämä uusliberaalinen lähestymistapa näkee työttömyyden yksilön omana valintana, minkä toimeentuloturva mahdollistaa, ja syyllistää työttömän työtä vieroksuvaksi ja passiiviseksi. (Parpo 2007, 17.)

Kannustinloukkuihin perustuva selitysmalli, jota käytetään useimmissa hyvinvointivaltioissa, on lähellä uusliberaalista mallia. Kannustinloukut jakaantuvat yleisesti kahteen ryhmään: työttömyysloukkuun ja tuloloukkuun. Työttömyysloukusta puhutaan silloin, jos toimeentuloturva on yhtä suuri kuin työstä saatava palkka. Tuloloukusta puhutaan, kun toimeentuloturva pienenee verotuksen ja ansioiden muutosten mukaan ja syntyvät maksut nousevat tulojen noustessa. Tästä seuraa, ettei käteen jäävä osuus suurene tulojen noustessa. Tuloloukun heikentämä taloudellinen hyöty ei kannusta yksilöä lisäänsioiden hankintaan. (Parpo 2007, 17-18.)

4.5 Kaakkois-Suomen työllisyystilanne

Lokakuun 2016 lopussa Kaakkois-Suomen työ- ja elinkeinotoimistossa oli työttömiä työnhakijoita yhteensä 21 213, josta Etelä-Karjalan osuus oli 14,4 %. Vaikka kaikkien työnhakijoiden määrä kokonaisuudessaan kasvoi, laski työttömien työnhakijoiden määrä vuoden takaiseen verrattuna 2,6 %. Nuorisotyöttömyydessä oli näkyvissä laskua (- 7 %), mutta pitkäaikaistyöttömyys jatkoi nousuaan (+ 7 %). Lukuun ottamatta Imatrankuntaa, pieneni työttömien määrä koko Kaakkois-Suomessa, eniten Kouvolan (- 4 %) ja Lappeenrannan seuduilla (- 4 %). Koulutusaisteittain työttömien määrä laski kaikilla muilla koulutusasteilla lukuun ottamatta alempaa korkeakouluastetta, jossa kasvua oli + 7 %. Lisäksi koulutusaasteeltaan tuntemattomien ryhmässä kasvua oli + 5 %. Aktivointiasusteeseen laskettavissa palveluissa osallistumismäärä oli nousussa. Uusia työpaikkoja ilmoitettiin avoimiksi 6 % enemmän kuin vuosi sitten, ja niistä 90 % sijaitsi yrityksissä. Uusista työpaikoista 56 % oli yli vuoden kestäviä työsuhteita. (Elinkeino-, ympäristö- ja liikennekeskus 2016, 2, 4, 7 - 8.)

Hienoisesta kasvusta huolimatta ei Kaakkois-Suomen tilanne näytä hyvältä. Kuvasta 1 näkyy, miten työnhakijoiden määrä suhteessa avoimiin työpaikkoihin on pysynyt suurena: 21 213 työnhakijaa ja 1 183 avointa työpaikkaa.

Kunta	Työvoima	Työttömät työnhakijat		Miehet	Naiset	Alle 20- vuotiaat	Alle 25- vuotiaat	Yli 50- vuotiaat	Pitkäaik. työttömät	Vamm. ja pitkäaik. sairaajat	Avoimet työ- paikat
		Osuus-% työvoimasta	Yhteensä								
Hamina	9 420	13,6	1 281	690	591	36	143	550	434	150	56
Itä	3 163	11,5	363	203	160	9	30	187	123	83	7
Imatra	12 424	16,9	2 102	1 154	948	83	329	879	630	263	103
Kotka	24 664	19,2	4 743	2 664	2 079	115	570	1 836	1 943	439	217
Kouvola	39 355	14,0	5 524	3 187	2 337	187	804	2 292	1 928	765	359
Lappeenranta	34 765	14,3	4 956	2 684	2 272	165	710	1 930	1 611	591	396
Lemi	1 448	10,6	154	93	61	7	24	67	60	20	..
Luumäki	2 138	11,6	247	143	104	7	21	128	97	26	10
Miehikkälä	823	8,5	70	39	31	30	24	12	..
Parikkala	2 150	14,1	303	166	137	9	24	172	108	42	8
Pyhtää	2 483	13,2	328	176	152	10	33	160	145	26	7
Rautjärvi	1 452	17,2	250	146	104	7	24	122	73	26	5
Ruokolahti	2 256	12,4	279	146	133	10	32	151	100	35	5
Savitaipale	1 530	11,0	169	95	73	6	17	98	66	23	6
Taipalsaari	2 313	11,3	261	144	117	8	29	128	89	29	..
Virolahti	1 481	12,4	183	109	74	5	16	93	49	18	..
Yhteensä	141 865	15,0	21 213	11 840	9 373	666	2 810	8 823	7 480	2 548	1 183

Kuva 1. lokakuun 2016 lopussa työttömänä työnhakijana olevat henkilöt ja avoimet työpaikat kunnittain (Elinkeino-, ympäristö- ja liikennekeskus 2016, 13)

5 TYÖTTÖMYYS HYVINVOINNIN RISKITEKIJÄNÄ

5.1 Työttömyys ja syrjäytyminen

Käsitteenä syrjäytyminen nähdään ongelmallisena ja riidanalaisena. WHO määrittelee syrjäytymisen tilana, jossa ihmiset tai ryhmät ovat jostain syystä joutuneet sosiaalisten järjestelmien ja verkostojen ulkopuolelle. Yleensä tähän ajatellaan liittyvän köyhyyden ja epäedullisen aseman, joista pois pääseminen on vaikeaa. (Popay ym. 2008, 33.)

Syrjäytymisen tarkastelukulma voi olla yhteiskunnallinen tai se voidaan nähdä yksilön henkilökohtaisena tilanteena. Kuitenkin myös henkilökohtaiseen tilanteeseen vaikuttavat yhteiskunnalliset syyt, asenteet, rakenteet ja toimintatavat. Sosiaalinen syrjäytyminen voidaan tulkita prosessiksi tai tapahtumaketjuksi, jossa osa yhteiskunnan jäsenistä joutuu tahtomattaan sivuun ja yhteisöistä. (Järvikoski 2013, 40.) Kun syrjäytymistä määritellään, on yhteiskunnassa puhuttava useasta eri asiasta, prosessista joka tuottaa syrjäytymistä, että syrjäytyneestä asemasta. Lisäksi syrjäytyminen on jokaisen henkilökohtainen kokemus, vaikka sitä halutaankin määritellä ulkoapäin. Koska syrjäytyminen on sana kielteinen, käytetään usein vaihtoehtoisia ilmaisuja kuten huono-osainen tai heikommin toimeentuleva. (Laine ym. 2010, 11 – 12.)

Esimerkiksi Norjassa ulkopuolisuudelle on määritelty kuusi aluetta: sosiaalinen, koulutuksellinen, työelämän, taloudellinen, oikeudellinen tai terveydellinen ulkopuolisuus. Ruotsissa ja Tanskassa tarkastellaan usein ulkopuolisuutta vain sosiaalisen, taloudellisen, koulutuksellisen tai työelämän näkökulmasta. Kaikki maat kuitenkin ovat samaa mieltä siitä, että ulkopuolisuus johtaa syrjäytymiseen. (OPM 2009, 14.) Kaikilla hyvinvointiin vaikuttavilla ilmiöillä on myös vaikutusta toisiinsa. Esimerkiksi köyhyydellä on yhteys hyvinvoinnin vajeisiin kuten pitkäaikaiseen työttömyyteen (THL 2014).

Aina ei vaikutusten suuntaa ole helppoa nähdä: Puhutaanko syystä vai seurauksesta? Syrjäytyykö yksilö esimerkiksi masennuksen vuoksi vai syntyykö masennus syrjäytymisestä?

Sosiaalisilta vaikutuksiltaan työttömyys on usein muita hyvinvointiin vaikuttavia ilmiöitä pitkäkestoisempi ongelma, sillä työttömyyden kokemus vaikuttaa yksi-

löiden elämään vielä jälkeenkäinkin, kun itse ongelma, työttömyys, on ratkaistu. Työttömyyden aiheuttamat elintason lasku ja työstä saatujen ihmissuhteiden ja sosiaalisen aseman menetys ovat vaikeita palauttaa ennalleen ja usein jäävätkin alemmalle tasolle. (Koistinen 2004.)

5.2 Työttömyys ja työ- ja toimintakyky

Toimintakyky käsittää yleisesti yksilön fyysisen sekä psyykkisen toimintakyvyn. Fyysinen toimintakyky kohdistuu tärkeisiin osa-alueisiin, kuten tuki- ja liikuntaelimestön, sydän- ja verenkiertoelimestön ja keuhkojen ja hermoston toimintaan. Psyykkinen toimintakyky pitää sisällään kognitiiviset toiminnat, tunne-elämän ja persoonallisuuden sekä motivaation. Kolmanneksi ulottuvuudeksi voidaan lisätä sosiaalinen toimintakyky, johon liittyvät arjen- ja elämäntähtäminen sekä kommunikaatiotaidot. (Rissanen ym. 2008, 530.)

Työkyky käsitteenä kohdistuu siihen osaan toimintakykyä, joka joudutaan ottamaan käyttöön työskennellessä. Se pohjautuu siis toimintakykyajatteluun, mikä vaikuttaa kuntoutustarpeen arviointiin, kuntoutusmenetelmiin sekä käytäntöihin. (Rissanen ym. 2008, 530.)

5.3 Työttömyys ja elämäntähtäminen

Elämäntähtämissä, eli koherenssin tunteen määrittely on monimutkaista, koska se on jokaisen subjektiivinen kokemus. Yleisesti sen nähdään tarkoittavan yksilön uskoa siihen, että hän itse voi vaikuttaa asioihin ja että hän pystyy omalla toiminnallaan muuttamaan niitä sisäisiä tai ulkoisia asioita, jotka ovat hänelle itselleen liian vaikeita tai ylittävät hänen voimavaransa. Yksilö siis pyrkii muuttamaan olosuhteet tai tavoitteet toisiksi tai koettaa muuttaa omaa tulkintaansa asioista. (Keltikangas-Järvinen 2008, 192 - 193.) Koherenssin tunne on siis yksilön kyky nähdä vastaan tulevat tilanteet sekä ympäristö hallittavana sekä ymmärrettävänä. Vahva koherenssintunne yhdistetään usein korkeaan stressinsietokykyyn sekä hyvään terveyteen. Työttömien koherenssintunteen on havaittu olevan matalampi kuin työllisten, mutta sen vahvistaminen on mahdollista työllisyysinterventioiden avulla. Matalan koherenssin voi havaita muun muassa siitä, että yksilö pitää hänelle tapahtuvia asioita sattumina eikä

usko omalla toiminnallaan olevan siihen mitään vaikutusta. Elämänhallinta onnistuu, kun yksilö tuntee itsensä ja tietää, mitä elämältään odottaa. (Vastamäki 2010, 1 - 2; Ylönen 2011, 59.)

Suomalainen yhteiskuntatieteilijä J.P.Roos on nähnyt järkevänä erottaa ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan toisistaan. Ulkoiseen elämänhallintaan hän näkee vaikuttavan muun muassa sukupolven, sukupuolen, koulutuksen sekä ammatin. Ulkoisessa elämänhallinnassa ei mitään elämäntapaan suuresti vaikuttavaa ole koskaan tapahtunut, tai ollaan pystytty saavuttamaan tavoitteet ja ollaan aineellisesti sekä henkisesti turvallisessa asemassa. Sisäinen elämänhallinta taas keskittyy sopeutumiskykyyn, siihen, että tapahtumista huolimatta yksilö pystyy näkemään hyvät puolet ja etenemään. Sisäisen elämänhallinnan taito juontaa jo lapsuudesta, jolloin on opittu selviytymään vastoinkäymisistä huolimatta. Nykypäivänä elämän sisäisen hallinnan luonne on muuttunut, se näyttäytyy usein imagon hallintana ja julkisivun säilyttämisen tarpeena. Puhutaan sitten ulkoisesta tai sisäisestä elämänhallinnasta, sen puuttuminen vaikuttaa koko elämään. (Roos 1987, 65 - 67.)

5.4 Osallisuus ja osallistuminen

Osallisuuden käsite on tulkinnoille tilaa antava ja muuttuva, riippuen siitä, mistä näkökulmasta sitä lähestytään. Poliittinen näkemys käsittelee sitä samanaikaisesti sekä tavoitteena että keinona, ja se nähdään kolikon toisena puolena syrjäytymisen ja osattomuuden kanssa, jolloin yksilö on ulkopuolella sosiaalisista suhteista, työmarkkinoista tai vaikuttamismahdollisuuksista. Yksilön näkemys osallisuudesta on subjektiivinen, joten kaikille sopivaa keinoa osallisuuden toteuttamiseen ei ole. Osallisuus syntyy yhteiskuntaan kiinnittymisestä, mukanaolon kokemuksesta sekä mahdollisuudesta toimia ja vaikuttaa. Pohjimmiltaan kysymyksessä on ihmisten välinen kanssakäyminen. Osallistuminen taas voidaan nähdä vapaaehtoisena toimintana, jonka motiivit saattavat olla kulttuurisia, ideologisia tai vaikkapa taloudellisia. Siinä missä osallistaminen jopa vaatii ihmistä mukaan yhteiskunnalliseen toimintaan, osallistuminen kertoo mukanaolosta. (Raivio & Karjalainen 2013, 12 - 13; Laitinen & Niskala 2013, 92, 115 - 116).

5.5 Työttömyyden seuraukset perheen, yksilön ja yhteisön tasolla

Kuitenkin se, miten työttömyys lopulta vaikuttaa yksilöön, on riippuvainen iästä, työhistoriasta sekä elämäntilanteesta. Merkitystä on myös yhteisön hyväksynnällä sekä sosiaalisen ja taloudellisen turvan riittävyydellä. Pitkittänyt työttömyys johtaa helposti ongelmien kasautumiseen, mielenterveysongelmat, sosiaalinen syrjäytyminen, taloudelliset ongelmat ja ihmissuhdekriisit korostuvat pitkäaikaistyöttömillä. (Koistinen 2014, 233 - 234.) Suomalainen yhteiskunta on perinteisesti pitänyt työtä tärkeässä asemassa. Työ auttaa ihmistä muodostamaan identiteettiä sekä rakentaa sosiaalisia verkostoja. Ilman työtä ihmisen hyvinvointi saattaa romahtaa. (Ihalainen & Kettunen 2011, 101.)

Työttömyys, varsinkin pitkittyessään, aiheuttaa vanhempien ongelmien siirtymistä tai jatkumista heidän lapsilleen. Tämä nähdään huono-osaisuuden ylisukupolvisuutena, jossa huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden ketju muodostuu muun muassa geneettisten, biologisten, psykososiaalisten ja sosioekonomisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta. (THL 2016.)

5.6 Työttömyyden seuraukset yhteiskunnan tasolla

Työttömyys vaikuttaa myös yhteiskuntaan. Sen kansantaloudelliset vaikutukset ovat suuria, sosiaalimenot kasvavat, ja valtio menettää verotuloja. Lisäksi työttömyydestä seuranneiden ongelmien hoito vaatii yhä enemmän rahaa. (EUR-Lex s.a.) Yksilötason ongelmat kertautuvat koko yhteiskunnan tasolla ja muuttuvat työllisyys-, talous-, ja sosiaalipoliittisiksi kysymyksiksi (Karjalainen ym. 2008, 73). Työttömyyden vaikutus muihin elämänalueisiin on suuri. Sen voidaan katsoa määrittävän kasvatusta, arvoja ja elämänrytmiä, koulutuksen sisältöä ja järjestelmän rakennetta sekä palvelujen laatua. (Koistinen 2014, 245 - 246.)

Taloukasvun hidastumisen ja taantuman pitkittymisen seurauksena rakenne- ja pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut. Siitä johtuen työvoiman kysyntä on vähentynyt ja osa työkäisistä on luopunut työnhausta. Tällä hetkellä työmarkkinoilla olevien 1970- ja 1980-luvulla syntyneiden osallistuminen työmarkkinoille on lisäksi ollut keskimääräistä heikompa. Kun pitkäaikaistyöttömyys kasvaa,

myös 45-59 vuotiaat jäävät helposti sivuun työmarkkinoilta. (Mäki-Fränti 2015, 2 - 3.)

6 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalipalvelu. Sen kaksijakoinen tavoite on asiakkaan siirtyminen avoimille työmarkkinoille sekä elämänhallinnan parantaminen. (THL 2015a.)

Valtakunnallisesti kuntouttava työtoiminta on ollut jo pitkään kasvusuunnassa, ja se on tärkeä työväline pitkäaikaistyöttömien kohdalla, joiden on usein mielekästä edetä pienin askelin tai joiden kohdalla on syytä selvittää työ- ja toimintakykyä. Aktivointia ajatellen kuntouttava työtoiminta on työsuuntautuneiden ratkaisujen viimesijainen toimenpide, jonka kautta asiakkaan polku kohti työllistymistä voi kulkea. On kuitenkin asiakkaita, joille kuntouttavaan työtoimintaan siirtyminen vaatii edeltävää ryhmämuotoista toimintaa tai muuta totutetta, tai jotka itse eivät katso pystyvänsä selviytymään missään muussa työelämäyhteydessä kuin kuntouttavassa työtoiminnassa. (Karjalainen ym. 2008, 40 - 41.)

6.1 Laki kuntouttavasta työtoiminnasta

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä säädetään laissa (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. 2.3.2001/189), joka määrittää sen, ketkä ovat oikeutettuja aktivointisuunnitelmaan ja kenelle kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään. Lakia muutettiin 2014 korvaamalla aktivointisuunnitelma monialaisella työllistymissuunnitelmalla (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 30.12.2014/1369).

Kuntouttavan työtoiminnan sisältöjä ei ole määritelty, vaan toimijoilla on mahdollisuus soveltaa omalle alueelleen sopivat ratkaisut. Kuntouttavan työtoiminnan laki on siis vain puitelaki, jossa arkisten ongelmien ratkaisut on pyritty tekemään mahdollisimman helposti ratkaistaviksi. (Aho-Mantila ym. 2004, 7, 13.)

6.2 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen

Silloin, kun työ- ja elinkeinotoimisto, henkilö ja kunta yhdessä arvioivat henkilön toimintakyvyn rajoitteet sellaisiksi, että niiden vuoksi julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön osallistuminen on mahdotonta, sisällytetään aktivointisuunnitelmaan kuntouttava työtoiminta tai muu sosiaali-, terveys-, ja kuntoutuspalvelu, joka kohentaa henkilön työ- ja toimintakykyä. Järjestämisvastuu kuntouttavasta työtoiminnasta on kunnalla ja mahdollisuuksia sen toteuttamiseen on useita, esimerkiksi järjestäminen kunnan omissa yksiköissä, järjestäminen toisen kunnan tai kuntayhtymän kanssa, järjestäminen rekisteröidyn yhdistyksen, säätiön, seurakunnan tai valtion viraston kanssa. (THL 2015b.)

Riippumatta kuntouttavan työtoiminnan järjestämistavasta, on kunta vastuussa siitä, että toiminta noudattaa aktivointisuunnitelmaa tai monialaista työllistymissuunnitelmaa sekä lakia kuntouttavasta työtoiminnasta. Kuntouttava työtoiminta ei ole tarkoitettu tuottamaan voittoa, joten sen hankkiminen yrityksiltä on kielletty, tämä koskee myös alihankintasopimuksia. (THL 2015b.)

6.3 Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta, eli niin sanottu TYP-laki astui voimaan vuoden 2015 alusta, ja sillä tarkoitetaan yhteistoimintamallia, jossa pitkäaikaistyöttömien palvelutarpeet arvioidaan yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen, Työ- ja elinkeinotoimiston sekä kunnan kanssa. Nämä yhdessä suunnittelevat palvelukokonaisuudet sekä vastaavat etenemisestä ja seurannasta. Monialainen yhteispalvelu pyrkii edistämään työllistymistä tarjoamalla yksilölle kohdennettuja julkisia työvoima-, sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 30.12.2014/1369.)

6.3.1 Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskus

Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskus (TYP) tukee monialaisen yhteistyömallin avulla työttömien asiakkaiden työllistymistä (Eksote). Sen tarjoama palvelu on erityispalvelua pitkäaikaistyöttömille.

TYP tarjoaa sosiaalisen kuntoutuksen, ammatillisen kuntoutuksen, sekä työhön ja koulutukseen suuntaavia palveluja kaikille Etelä-Karjalan asukkaille. Toimintatapa määräytyy aina asiakkaan tarpeiden sekä alueellisten erityispiirteiden mukaan. Palvelukeskuksen toimipaikat sijaitsevat Imatralla, Lappeenrannassa ja Parikkalassa. (Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskus s.a.)

Työvoiman palvelukeskuksessa tarjotaan palveluja laajalla rintamalla. Saatavana on tukea työllistymistilanteen selvittämiseen (työ- ja koulutuskokeilu, työvoimakoulutukset, ammatinvalinnan ohjaus, opiskelun tukeminen, työhönvalmennus, palkkatukityö), kuntoutusmahdollisuuksien kartoittamista (ammatillinen työhönvalmennus, kuntoutuskurssit), arjenhallinnan tukea (talousneuvonta, kuntouttava työtoiminta) sekä henkilökohtaista ohjausta koko asiakkuuden ajan. Lisäksi toteutetaan työ- ja toimintakyvyn selvittämiseen liittyviä palveluja kuten terveystarkastukset, työ- ja toimintakyvyn arvioinnit. Kaikissa tehtävissä olevilta henkilöiltä vaaditaan ymmärrystä hyvinvoinnista sekä yhteiskunnan-, yhteisön- että yksilötasolla. Työskentelyssä edellytetään kykyä erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kohtaamiseen, läsnäolotaitoa, taitoa olla hiljaa ja kuuntelemisen osaamista. Verkostotyöskentelyosaaminen sekä kykenevyys pari- ja monialaiseen työskentelyyn sekä lainsäädännön vahva tuntemus on Työvoiman palvelukeskuksessa työskennellessä välttämätöntä. (Tammelin 2016.) TYP:n palvelut ja toimintatavat vaikuttavat vahvasti asiakaslähtöisiltä sekä asiakkaan omista lähtökohdista rakentuvina toimivina ongelmanratkaisuina.

6.3.2 Monialainen työllistymissuunnitelma

Monialainen työllistymissuunnitelma laaditaan Työ- ja elinkeinotoimiston, kunnan ja työttömän kanssa kartoitusjakson aikana. Suunnitelma sisältää yhdessä sovittuja tarpeen mukaisia työvoima-, sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja, kuten esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa, sekä toteutumisen seurannan suunnitelman. Työ- ja elinkeinotoimisto sekä kunta ovat velvollisia seuraamaan ja tarkastamaan tarvittaessa, kuitenkin kuuden kuukauden välein työttömän palveluntarvetta sekä työllistymissuunnitelmaa. Jos palveluntarve edellyttää esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen tarjoamia kuntoutuspalveluja, on Kansaneläkelaitoksen osallistuttava suunnitelman laadintaan, sekä myös seurantaan ja tarkastamiseen. Työttömällä on velvollisuus osallistua suunnitelman

laatumiseen. Lisäksi työtön velvoitetaan toteuttamaan suunnitelma sekä ha-
keutumaan ja osallistumaan suunnitelmassa sovittuihin palveluihin. (Laki työ-
listymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 30.12.2014/1369, 3. - 5.
§.)

6.4 Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys kuntouttavan työtoiminnan tarjoajana

Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys (EKTA ry) on yleishyödyllinen yhdis-
tys, joka tarjoaa työtoimintaa sekä lisäpalveluja pitkäaikaistyöttömille. EKTA ry
tavoittelee asiakkaidensa jatkotyöllistymistä sekä arjen- ja elämänhallinnan
paranemista. Yhdistyksessä tutustutetaan asiakkaita työelämään, työelämän
sääntöihin, hankitaan työkokemusta sekä kartoitetaan työ- ja toimintakykyä.
(Ekta 2016a)

6.4.1 Työtoiminta

EKTA ry tarjoaa asiakkailleen määräaikaista palkkatukityöpaikkoja edistääk-
seen työllistymistä. Asiakkaan ammatinvaihdon tai työmarkkinoille paluun
mahdollistamiseksi on yhdistyksellä tarjota myös työkokeilumahdollisuuksia
sekä kuntouttavaa työtoimintaa. Mahdollisia työtehtäviä on useita: yhdistyk-
sessä voidaan toimia muun muassa puun- ja metallintyöstön tehtävissä, kier-
rätys- ja rakennustoiminnassa sekä keittiön ja kahvion toiminnassa. Lisäksi
tehtäviä on ollut myös siistijöille, atk-ohjaajille, apulaisille ja viriketyöntekijöille.
(Ekta 2016b).

6.4.2 Lisäpalvelut

Kaikille asiakkaille työvoimapolitiisesta toimenpiteestä tai sopimusmuodosta
riippumatta, on saatavissa työhönvalmennuspalveluja, joiden tarkoitus on asi-
akkaan tilanteen parantaminen.

Työvalmennus on palveluohjaajan kanssa yhteistyössä tehtävää motivoivaa
yksilön työkyvyn edistämistä. Se keskittyy työtaitojen opetteluun sekä vuoro-
vaikutukseen muiden kanssa.

Yksilövalmennus tukee työvalmennusta vahvistamalla arjen hallintaa ja toi-
mintakykyä. Yksilövalmennuksessa kartoitetaan elämäntilanne ja asetetaan

tavoitteet valmennukselle, lisäksi suunnitellaan koulutus- tai työllistymispolkuja sekä arvioidaan tavoitteiden toteutumista.

Palveluohjaus tukee kokonaisuutta sekä keskittyy asiakkaan tilannearviointiin ja yksilöllisiin tarpeisiin. Keskustelujen ja asioiden selvittelyjen avulla pyritään kehittämään kykyä hallita arkea. (Työllisyyden toimijakartta s.a.)

6.4.3 Kuntouttava työtoiminta yhdistyksessä

Kuntouttava työtoiminta on keino auttaa asiakasta takaisin työelämään tai koulutuksen kautta työelämään. Kuntouttavaa työtoimintaa toteutetaan jokaisessa yhdistyksen toimipisteessä, ja sen päätarkoitus on kehittää asiakkaan elämänhallintaa ja työvalmiuksia sekä tukea kokonaisuutta.

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille on saatavissa työvalmennusta, palveluohjausta ja yksilövalmennusta, jotka yhdessä pyrkivät kokonaisvaltaisesti vaikuttamaan asiakkaan arjenhallintaan ja toimintakykyyn. Eri menetelmät tukevat toisiaan ja valmentajat sekä ohjaajat tekevät tiivistä yhteistyötä. Työ- ja ammattitaidon kehittämisen lisäksi asiakkaan kanssa suunnitellaan yhdessä koulutus- tai työuraa sekä motivoidaan vastuun ottamiseen omasta elämästään. Kuntouttavan työtoiminnan tehtäviä ja työtoiminta-aikaa on mahdollista räätälöidä asiakkaan tilanteen ja taitojen mukaan, voidaan esimerkiksi aloittaa kahdella päivällä viikossa ja myöhemmin, kun arjenhallinta paranee, nostaa päiviä kolmeen tai neljään. Työtoimintasuunnitelmat laaditaan yhteistyössä Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskuksen, asiakkaan ja työtoiminnan järjestäjän, eli EKTA:n kanssa. Kuntouttavaa työtoimintaa yhdistys järjestää muun muassa metallivalun, kuormalavakorjauksen, katiskanvalmistuksen, ulkoalueiden, kahvion, keittiön ja siivouksen tehtävissä. Kuntouttavasta työtoiminnasta on myös mahdollista siirtyä työkokeiluun tai palkkatuettuun työhön yhdistyksen sisällä, jos kaikki tarvittavat edellytykset täyttyvät. (Korhonen 2016.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössä tutkittiin kuntouttavan työtoiminnan vaikutusta elämänhallintaan Kykyviisari ja VAT-järjestelmien sekä haastatteluiden avulla. Tarkoituksena oli myös huomioida kuntouttavan työtoiminnan vaikutusta työllistymisedellytyksiin, sekä tuottaa tietoa tilaajalle palveluiden kehittämistä varten. Tärkeimmät tutkimuskysymykset olivat:

- a) Millainen vaikutus kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaan elämänhallintaan?
- b) Millainen vaikutus kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaan työ- ja toimintakykyyn?

7.2 Aineistonkeruumenetelmät

Aineisto kerättiin vuoden 2016 kesästä alkuvuoteen 2017 Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistyksessä Lappeenrannassa. Keruumenetelmänä käytettiin kvantitatiivista tutkimusta Kykyviisari- ja VAT-järjestelmien pohjalta, sekä kvalitatiivista tutkimusta teemahaastattelun muodossa.

Vaikka tutkimusten eroja yleensä korostetaankin, voidaan niitä käyttää myös samassa tutkimuksessa täydentämään toisiaan (Tuomivaara 2005, 31, 40).

7.2.1 Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivinen, eli määrällinen tutkimus perustuu tilastoihin ja numeroihin. Se sisältää erilaisia laskennallisia ja tilastollisia analyysimenetelmiä, ja kiinnostuksen kohteena ovat erilaisiin luokitteluihin, vertailuihin ja numeerisiin tuloksiin perustuvat ilmiöiden selittämiset. (Jyväskylän yliopisto 2015a.) Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käsittely kohdistetaan lukuihin sekä niiden suhteisiin, ja loppujen lopuksi kaikki tämän ulkopuolelle jäävä on kvalitatiivista tutkimusta (Kananen 2010, 37).

Kvalitatiivinen tutkimus on laadullinen tutkimus, johon ei liity matemaattisia menetelmiä, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa, vaikka sillä onkin tietty

matemaattinen ulottuvuus. Laadullinen tutkimus itsessään ei ole este matemaattisten tai tilastollisten menetelmien käytölle. (Tuomivaara 2005, 32.) Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kokonaisvaltaiseen kohteen laadun ja ominaisuuksien ymmärtämiseen (Jyväskylän yliopisto 2015b.) Laadullinen tutkimusmenetelmä tulee kyseeseen esimerkiksi tilanteissa, joissa halutaan ymmärtää tai saada syvempi näkemys kyseessä olevasta ilmiöstä, tai jos halutaan saada aikaan kokonaan uusia teorioita (Kananen 2010, 41).

7.2.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu sijoittuu avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun väli- maastoon, siinä aihepiirit ovat etukäteen valitut, mutta kysymykset tai niiden järjestys voivat vaihdella. Se ei pakota haastattelua määrälliseen eikä laadulliseen leiriin, vaan varmistaa sen, että haastateltavan omat tulkinnat ja näkemykset asioista ovat keskeisiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47 - 48.)

Teemahaastattelu voidaan nähdä keskusteluna, jolla on etukäteen päätetty tarkoitus. Haastattelijan on tärkeää pystyä hallitsemaan haastattelun rakenne ja varmistettava, että valitut teemat liittyvät tutkimusongelmaan. (Virsta s.a.)

7.2.3 Kykyviisari

Kykyviisari on työkalu, jonka avulla arvioidaan työelämän ulkopuolella olevan työikäisen työ- ja toimintakykyä sekä niiden muutoksia sekä kaikkia työkyvyn osa-alueita, sosiaalista pääomaa ja osallisuutta. Kykyviisaria käytetään koko jakson ajan apuna osallistujan ja ohjaajan työskentelyssä. (TTL 2016.) Kykyviisaria kehitetään jatkuvasti, ja EKTA ry on mukana kehitystyössä. Jatkossa Kykyviisari myös tukee asiakasta antamalla henkilökohtaista palautetta ja ehdottamalla jatkotoimia sekä ohjaamalla arvioijaa tuen antamisessa ja tavoitteiden asettamisessa.

Kykyviisarin mittaamat osa-alueet ovat seuraavat:

- 1) *Elämään tyytyväisyys*
- 2) *Koettu työkyky (asteikolla 0 - 10)*
- 3) *Koettu terveys (miten kokee oman terveytensä, hyvä-huono)*
- 4) *Erilaisista arkipäivän tilanteista selviäminen (esim. virastoissa asioiminen, pystyykö käyttämään julkisia kulkuvälineitä, internetin käyttö)*

- 5) *Sosiaalinen toimintakyky ja osallisuus (onko ystäviä, saako käytännön apua, osallistuuko jonkin yhteisön yms. toimintaan, miten aktiivisesti)*
- 6) *Psyykkinen toimintakyky (toiveikkuus, itsensä kokeminen hyödylliseksi ym.)*
- 7) *Kognitiivinen toimintakyky (miten pystyy keskittymään asioihin, uuden tiedon omaksuminen ym.)*
- 8) *Fyysinen toimintakyky (mm. millainen on fyysinen kunto, pystyykö kävelemään tietyn matkan, entä juoksemaan)*
- 9) *Taustatiedot*

Valitut mittarit ovat luotettavia, toistettavia ja muutosherkkiä. Väestötason viitearvot ovat palautteen pohjana. (Savinainen 2015.)

Kykyviisari täytetään kuntouttavan työtoiminnan jakson alussa sekä lopussa ja se vertaa asiakkaan tilanteen muutosta kaikilla osa-alueilla.

7.2.4 VAT, eli valmennuksen arvioinnin tukijärjestelmä

VAT-järjestelmä on Kumppaniksi ry:n asiakkaan kuntoutumisen ohjaukseen kehittämä tietojärjestelmä, joka sisältää suunnitteluosan, dokumentoinnin, läsnäoloseurannan, itsearvioinnin, valmentajan arvioinnin, asiakaspalautteen sekä ICF-luokittelua käyttävän toimintakyvyn arvioinnin. ICF-luokitus on Kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus (WHO 2016).

Järjestelmä seuraa eri kuntoutusjaksoja, niiden etenemistä ja sijoittautumista jakson jälkeen, ja se varmistaa asiakkaan kuntoutuksen kohdistumisen positiivisesti vaikuttaviin tekijöihin. VAT antaa viitetietoa toimintakyvyn arvioinnissa, muun muassa mahdollisista fyysisistä, psyykkisistä tai toimintaympäristöstä aiheutuvista rajoitteista ja niiden muutoksista jakson alussa ja lopussa tehtävän itsearvioinnin perusteella. (Valmennuksen ja arvioinnin tukijärjestelmä (VAT) s.a.) VAT:n antamia tuloksia on mahdollista käyttää usealla tavalla sekä moniin eri tarkoituksiin. Tietoa voidaan hyödyntää suunniteltaessa asiakkaan valmennus- tai kuntoutuspolkua, sen avulla voidaan esimerkiksi tukea monialaisen työryhmän päätöksiä tai motivoida asiakasta palautekeskusteluissa. ICF:n osoitinryhmiä ja painotuksia voidaan vaihtaa sen mukaan, mitä tietoa halutaan asiakasryhmästä saada, tai mitä tietoa tarvitaan. (Leinonen s.a, 8.) VAT-järjestelmän arvioinnit tehdään Kykyviisarin tapaan kuntouttavan työtoiminnan jakson alussa heti ensimmäisellä viikolla sekä lopussa jakson viimeisellä viikolla.

7.2.5 Asiakashaastattelut

Kykyviisari- ja VAT-järjestelmien palauttamista mittauksista saatiin selville:

- a) Millä elämänhallinnan osa-alueilla asiakkaan tilanne on pysynyt ennallaan?
- b) Millä elämänhallinnan osa-alueilla tilanne on heikentynyt?
- c) Millä elämänhallinnan osa-alueilla on tapahtunut selkeää edistymistä?

Saatujen tietojen pohjalta asiakkaita haastateltiin, jotta selviäisi asiakkaan oma kokemus siitä, miksi näin on tapahtunut. Näin pyrittiin löytämään toiminnan kehittämiskohteet sekä toimivat osat.

7.3 Aineiston analyysi

Molemmat käytetyt järjestelmät palauttivat määrällistä dataa asiakkaan tilanteen muutoksista. Kykyviisarin tuloksista sain lisäksi vertailuaineistoa ELY-alueeseemme nähden. Asiakkaat haastateltiin teemahaastattelua käyttäen ja teemat valittiin niin, että tutkimuksen jatkokysymyksiin saataisiin mahdollisimman laajasti tietoa. Kysymyksissä käytettiin sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Avoimiin kysymyksiin vastaaminen vaatii selittämistä, eli niihin ei voi vastata yhdellä sanalla. Suljettuihin kysymyksiin taas on mahdollista vastata lyhyesti. (Kananen 2010, 56 - 57). Teemahaastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi siksi, että osallistujien määrä tutkimuksessa jäi aiottua pienemmäksi, jolloin kyselylomakkeen antama aineisto olisi saattanut muodostua liian suppeaksi. Asiakkaiden haastatteluihin ei merkitty tunnistetietoja, vaan vastaukset jäivät anonyymeiksi. Haastattelu käytiin suullisesti avoimina ja luontevina keskusteluin. Vastaukset taulukoitiin haastattelun jälkeen.

Käytin teemahaastatteluaineiston analyysiin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka tarkoitus on kuvata analyysin kohdetta, sekä tuottaa siitä tietoa. Keskeistä tässä analyysitavassa on tunnistaa sisällöllisiä väittämiä, jotka liittyvät tutkittavaan aiheeseen. Koska sisällönanalyysi perustuu päättelyyn, ei ole tarpeen analysoida kaikkea tietoa, vaan etsiä vastausta tutkimuskysymyksiin. Päävaiheita aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa ovat pelkistäminen, ryhmittely ja abstrahointi. Kuvassa 2. näkyy, kuinka pelkistettäessä ilmaisut tiivistetään siten, että olennainen sisältö jää näkyviin. Pelkistämisen

jälkeen niitä vertaillaan ja niistä poimitaan samankaltaisuudet tai eroavaisuudet, eli ryhmitellään luokiksi. Abstrahointi liittyy jo sekä pelkistämiseen että ryhmittelyvaiheeseen, ja siinä tutkimukseen oleellisesti kuuluva tieto erotetaan muusta. (Kylmä & Juvakka 2007, 112 - 113, 116 - 119.)

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu
Ettei kukaan niinku kyttää aina selän takan	Ohjaajan luottamus
On hyvä ku mä tunnen,että oon jotenki tarpeellinen.	Itseluottamuksen kasvu

Kuva 2. Aineiston pelkistäminen (Kylmä & Juvakka 2007, 118)

7.3.1 Luotettavuus

Työni luotettavuus on varmistettu tarkkaan harkituilla kysymyksillä. Pysin laatimaan kysymykset niin, että omalle tulkinnalle ei jäisi varaa. Olin suunnitellut haastateltavien määrän suuremmaksi kuin miksi se muodostui. Osallistujia oli lopulta kuusi, ja tutkimuksen luotettavuus olisi lisääntynyt suuremmalla otoksella.

Jokaisen ihmisen kokemukset sekä suhtautuminen kysymyksiin ovat luonnostaan yksilöllisiä. Näin ollen tutkimusta ei voi yleistää koskemaan kaikkia kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita, vaan tulokset ovat suuntaa-antavia.

7.3.2 Eettisyys

Sosiaalityön on oltava eettisesti kestävä, ja sen kriteereihin kuuluu ihmisten inhimillinen ja yksilöllinen kohtelu (Etene 2011, 5-6). Vaikka pitkäaikaistyöttömät laitetaankin valitettavan usein samaan muottiin, on kuitenkin hyvä muistaa, että jokaisen ihmisen takana on tarina, jokaisella erilainen. Haastatteluista voi selvittää henkilökohtaisia asioita, jolloin tilanteessa on huomioitava asiakkaan reaktiot.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut ohjeet eettisesti oikein suoritetulle, hyväksyttävälle ja luotettavalle tutkimukselle, joiden keskeinen sanoma

on, että eettisesti luotettavan tutkimuksen tulee olla rehellinen, huolellisesti tehty, tarkka tutkimustyössä ja tallentamisessa sekä arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012 - 2014).

Varmistin eettisyyden kysymällä, haluaako asiakas osallistua tutkimukseen sekä selvittämällä asiakkaalle tutkimuksen tarkoituksen. Korostin myös, ettei asiakkaan henkilötietoja voi tunnistaa eikä niitä käytetä muuhun kuin opinnäytetyöhöni ja että haastattelut eivät jää mihinkään säilytettäväksi, vaan hävitetään asianmukaisella tavalla heti analyysin jälkeen. Tarkensin myös jokaiselle asiakkaalle, että osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista.

7.4 Muita tutkimuksia kuntouttavasta työtoiminnasta

Tässä luvussa nostan esiin yhden kuntouttavasta työtoiminnasta tehdyn tutkimuksen sekä yhden kirjallisuuskatsauksen. Molemmat ovat käsitelleet kuntouttavaa työtoimintaa sekä yksilön elämänhallinnan että työllistymisen näkökulmasta.

7.4.1 Iris Sandelin: Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana

Iris Sandelinin laatima kirjallisuuskatsaus vuonna 2013 keskittyi kuntouttavan työtoiminnan asiakaskokemuksiin Vantaalla. Selvitys tehtiin Vantaan kuntouttavan työtoiminnan ohjaajille laaditun kyselyn pohjalta sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kirjaston avulla. Selvityksen tulokset lisättiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään Kuntouttavan työtoiminnan käsikirjaan, jotta ne hyödyttäisivät kaikkia aiheen parissa työskenteleviä. (Sandelin 2014, 4.)

Asiakkaat kokivat terveydentilansa pääasiassa heikoksi ja useilla oli päihde- ja talousongelmia. Koulutustaso oli yleisesti matala. Miesten ja naisten osallistumisessa toimintaan ei ollut eroja. Kuntouttava työtoiminta vaikutti tuovan asiakkaiden elämään rytmiä, sosiaalista kanssakäymistä, mielekästä tekemistä, parantuneen taloudellisen tilanteen, parempaa työ- ja toimintakykyä sekä itsetunnon kohenemista. Pääosin he myös olivat tyytyväisiä toimintaan osallistumisesta. Kielteisinä asioina esiin nousivat tiedottamisen vähyyys, taloudelliset etuudet ja ohjaus. Useat asiakkaat mainitsivat tietojensa palvelujärjestelmästä

ja sen tavoitteista olevan huonot, eivätkä kaikki tienneet esimerkiksi miksi olivat kuntouttavassa työtoiminnassa. Vaikka ohjautuminen toimintaan tapahtui valtaosin viranomaisten aloitteesta, ei se aina vaikuttanut negatiivisesti, vaan tavoitteet olivat yhteisiä. Kaiken kaikkiaan hyöty asiakkaalle oli enemmän sosiaalipoliittinen työllisyyspoliittisen hyödyn sijaan. (Sandelin 2014, 5, 13-14, 17.)

7.4.2 Kari Mattila ja Kari Ojanperä: Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuudesta Seinäjoella

Kari Marttila ja Jari Ojanperä tutkivat kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuutta vuonna 2011 haastattelemalla Valtaväylä-hankkeeseen osallistuneita kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita.

Marttilan ja Ojanperän tutkimus oli kvalitatiivinen, eli laadullinen, ja se suoritettiin teemahaastattelulomakkeen avulla. Lisäksi haastattelut nauhoitettiin. Teemat nousivat työn teoriaosuudesta, ja keskittyivät kuntouttavan työtoiminnan vaikutukseen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn sekä elämänhallintaan ja työ- ja toimintakykyyn. (Marttila & Ojanperä 2010, 49.)

Tulokset kertoivat kuntouttavan työtoiminnan olevan vaikutukseltaan suuri fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn elementeissä, mutta erityisen voimakas psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn kohdalla. Elämänhallintataitoihin ei kuntouttava työtoiminta näyttänyt vaikuttavan. Työ- ja toimintakykyyn vaikutus oli suurinta. Kaikki osallistujat yhtä lukuun ottamatta pitivät kuntouttavassa työtoiminnassa mukanaoloa kokonaisuutena positiivisena asiana. Yhden mielestä sillä ei ollut minkäänlaista vaikutusta mihinkään osa-alueeseen. (Marttila & Ojanperä 2010, 55 - 63.)

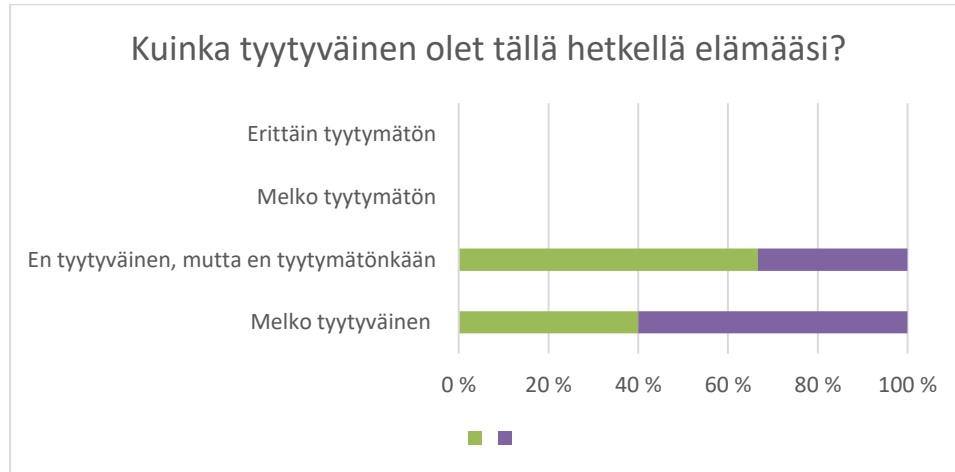
8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Osallistujien taustatiedot

Tutkimuksen kohteena oli kuusi (6) EKTA ry:ssä kuntouttavassa työtoiminnassa olevaa henkilöä. Kaikki henkilöt olivat yli 18-vuotiaita, ja joukossa oli sekä miehiä että naisia. Jokaisen työtoimintajakso kesti vähintään kolme kuukautta. Tutkimushenkilöt työskentelivät kolmesta neljään päivään viikossa,

neljä tuntia kerrallaan. Koulutustaustana haastatelluista kahdella oli ammattikoulu, loput olivat suorittaneet peruskoulun.

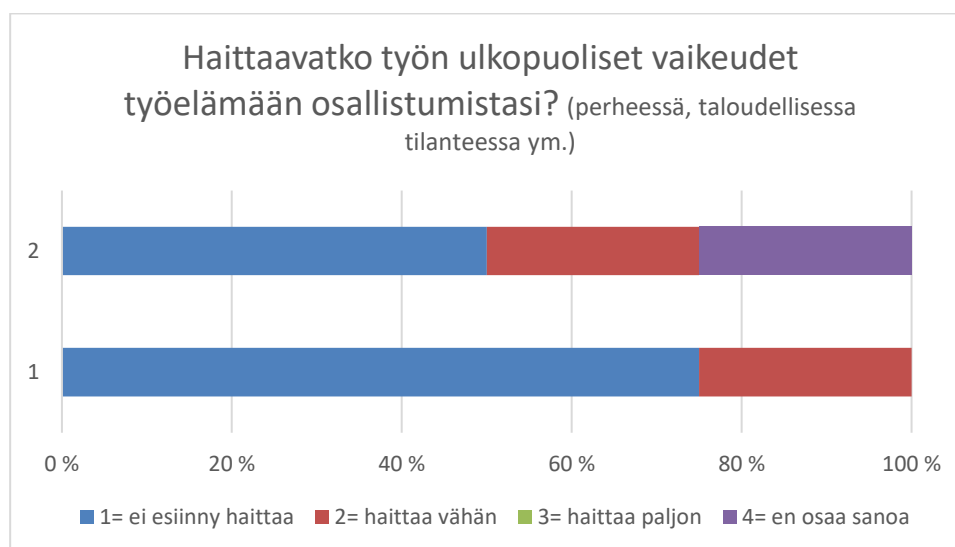
Kuva 3. esittää, miten tyytyväisyys elämään oli haastateltavilla tutkimuksen alkaessa kohtuullinen, ja parani jakson aikana.

Kuva 3. Tyytyväisyys elämään. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

8.2 Vaikutus asiakkaan elämänhallintaan sekä työ- ja toimintakykyyn

Jokainen haastateltava näki työ- ja toimintakykynsä kohonneen. Elämänhallintaan sekä työ- ja toimintakykyyn oli kuntouttavalla työtoiminnalla tulosten mukaan suuri vaikutus, mutta työn ulkopuolisten vaikeuksien merkitys työelämään osallistumisessa kasvoi.

Kuva 4. Työn ulkopuolisten vaikeuksien merkitys. 1 alkutilanne, 2 lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

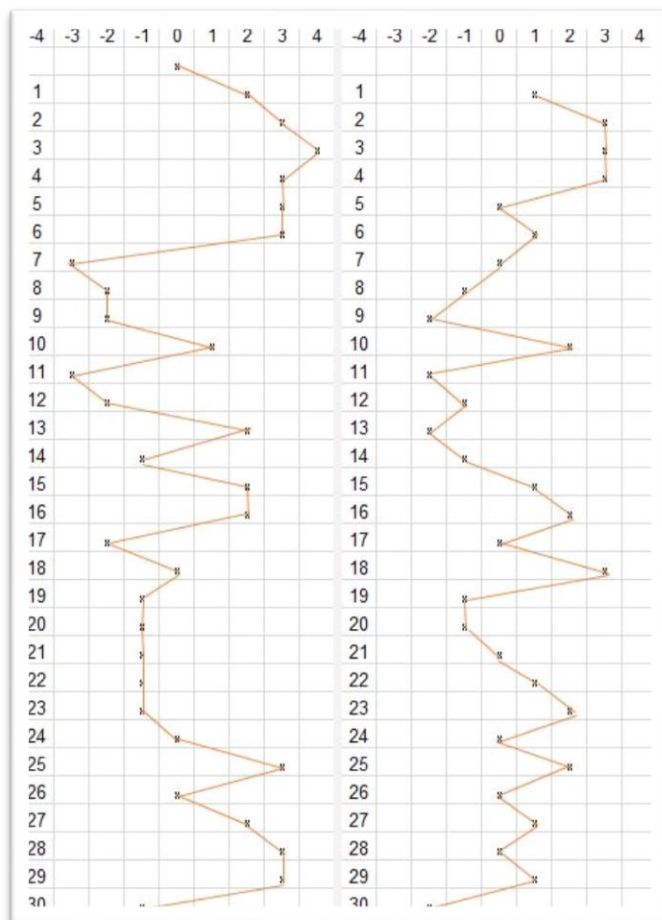
VAT-arvioinneissa käytettiin taulukossa 1. mainittuja osoittimia. Osoittimet olivat samat alku- ja loppuarvioinnissa sekä kaikilla asiakkailla.

Osoitinryhmät:

ICF-kuv.	ICF-teksti	käytetyt osoittimet
1 b1260	ulospäinsuuntautuneisuus	ryhmässä oleminen
2 b1262	tunnollisuus	työaikojen noudattaminen
3 b1262	tunnollisuus	poissaolojen ilmoittaminen
4 b1262	tunnollisuus	työohjeiden noudattaminen
5 b1262	tunnollisuus	työpaikan järjestyksessä pitäminen
6 b1262	tunnollisuus	työturvallisuusohjeiden noudattaminen
7 b1265	myönteisyys	asenoituminen omaan elämään
8 b1265	myönteisyys	mieliala työssä
9 b1266	itseluottamus	usko omaan työllistymiseen/koulutukseen
10 b1266	itseluottamus	usko kykyyn vastata omasta elämästä
11 b1266	itseluottamus	itsensä arvostaminen
12 b1266	itseluottamus	luottamus osaamiseen työssä
13 b1300	henkinen energian taso	psykkinen työssä jaksaminen
14 b1300	henkinen energian taso	yleinen vireystila
15 b1301	motivaatio	kiinnostus kouluttautumiseen
16 b1301	motivaatio	motivaatio työn tekemiseen
17 b1301	motivaatio	tyytyväisyys elämään
18 b1301	motivaatio	halu muuttaa elämäntilannetta
19 b1341	nukahtaminen	nukahtaminen
20 b1400	tarkkaavuuden ylläpito	keskittyminen työympäristössä
21 b1521	tunteiden säätely	itkuisuus
22 b1521	tunteiden säätely	yksin oleminen vapaa-aikana
23 b1521	tunteiden säätely	jännittämisen vaikutus työskentelyyn
24 b1522	tunteiden vaihtelu	pelkotilat työskentelyn aikana
25 b1641	järjestely ja suunnittelu	oman työskentelyn suunnittelu
26 b1641	järjestely ja suunnittelu	toiminnan sujuvuus
27 b1643	kognitiivinen joustavuus	muutoksiin sopeutuminen
28 b1644	oivalluskyky	omien taitojen tunteminen
29 b2203	useiden tehtävien tekeminen ryhmässä	ryhmätyötaitojen hallinta
30 b2303	oman toimintatason hallitseminen	rutiinien sieto

Taulukko 1. Vat-arvioinnin osoitinryhmät.

VAT-järjestelmän osoitinryhmät olivat painotettu elämänhallintaa silmällä pitäen, ja arvioinnit tukivat tuloksia elämänhallinnan paranemisen suhteen. Kuva 5. on selkeästi nähtävissä alku- ja loppuarvioinnin välinen positiivinen muutos kuvaajan sijoittautumisessa suhteessa neutraaliin linjaan (0) varsinkin kohdissa 7) asennoituminen omaan elämään, 8) mieliala työssä, 10) usko kykyyn vastata omasta elämästä, 17) tyytyväisyys elämään, 18) halu muuttaa elämäntilannetta, 22) yksin oloinen vapaa-aikana ja 23) jännittämisen vaikutus työskentelyyn. Kaikilla asiakkailla arviointitulokset olivat samansuuntaisia.

Kuva 5. Asiakkaan arviointikertojen esimerkkitaulu, VAT-järjestelmä. Vasen sarake alkuarviointi, oikea sarake loppuarviointi.

VAT-grafiikan tulkintaohje:

- +4 ehdottomasti edistävä tekijä
- +3 merkittävästi edistävä tekijä
- +2 kohtalaisesti edistävä tekijä
- +1 lievästi edistävä tekijä
- 0 neutraali

- 1 lievä rajoite, vaikuttaa vähemmän kuin alle 25 % ajasta, henkilö voi sietää sitä ja se on esiintynyt harvoin viimeisen 30 päivän aikana.
- 2 kohtalainen rajoite, ongelma vaikuttaa vähemmän kuin 50 % ajasta, heikentää päivittäistä elämää ja on esiintynyt ajoittain viimeisen 30 päivän aikana.
- 3 merkittävä rajoite, ongelma vaikuttaa enemmän kuin 50 % ajasta, häiritsee osittain päivittäistä elämää ja on esiintynyt säännöllisesti viimeisen 30 päivän aikana
- 4 ehdoton rajoite, ongelma esiintyy enemmän kuin 95 % ajasta, intensiteetillä joka ehdottomasti estää päivittäistä elämää ja on esiintynyt joka päivä viimeisen 30 päivän aikana.

Jokainen haastateltavista näki työn antavan sisältöä elämään, huolimatta siitä, millainen työtehtävä oli kyseessä. Kotoa poistuminen ja päivärytmin vakiintuminen lisäsivät yleisesti vireyttä sekä hyvää tuulta. Yksinäisyyden lieveneminen oli varsinkin yksinelävillä haastateltavilla huomattavaa, ja erään haastateltavan omien sanojen mukaan *"Kuoppa on nyt paljon selkeempi, kun voin puhua muillekin, kun seinille"*. Toisaalta yksi haastateltava koki työtoiminnan usein ahdistavana eikä olisi halunnut osallistua yhteisiin toimintoihin kuten virkistyspäivään.

Useissa keskusteluissa nousi esiin halu jatkaa toiminnassa ja toisaalta pelko siitä, mitä sitten, jos ei voi jatkaa. Huolestuttavan usein tahtotila muuhun kuin kuntouttavaan työtoimintaan oli heikko eikä suunnitelmia etenemiseen ollut tai ne eivät kiinnostaneet. Motivaatiossa oli selkeitä puutteita.

8.3 Elämänhallinnan osa-alueet joissa asiakkaan tilanne on pysynyt ennallaan

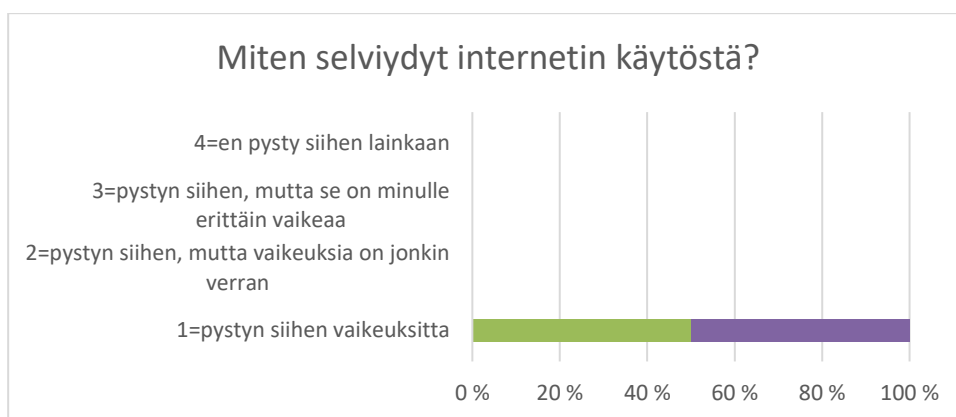
Kuvista 6, 7 ja 8 näkyy, miten kotitöissä selviytymisessä sekä virastossa tai pankissa asiointissa ja internetin käytössä ei tapahtunut muutoksia lähtötilanteeseen nähden.

Kuva 6. Kotitöistä selviytyminen. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 7. Pankissa tai virastossa asioiminen. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

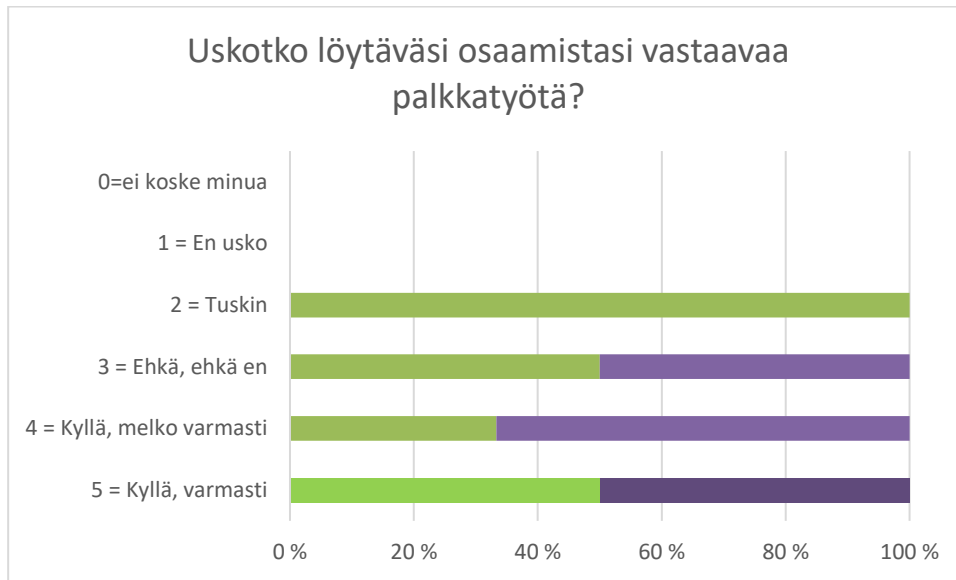

Kuva 8. Internetin käyttö. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

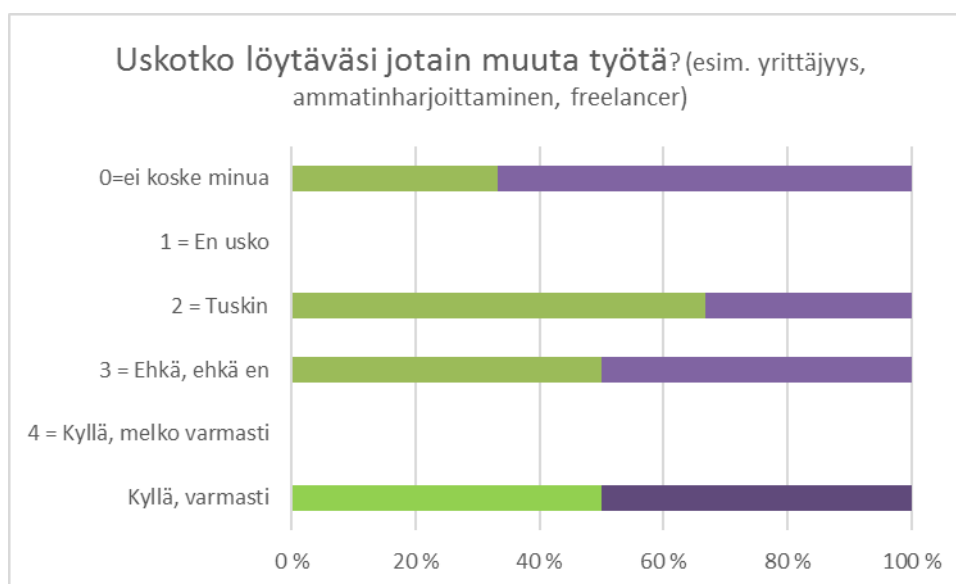
Kotitöistä selviytymisen, pankki- ja virastoasioimisen sekä internetin käytön lähtötilanteet olivat kaikilla kohtuullisen hyvällä tasolla, työtoiminnalla ei ollut näihin osa-alueisiin vaikutusta.

8.4 Elämänhallinnan osa-alueet joissa asiakkaan tilanne on laskenut

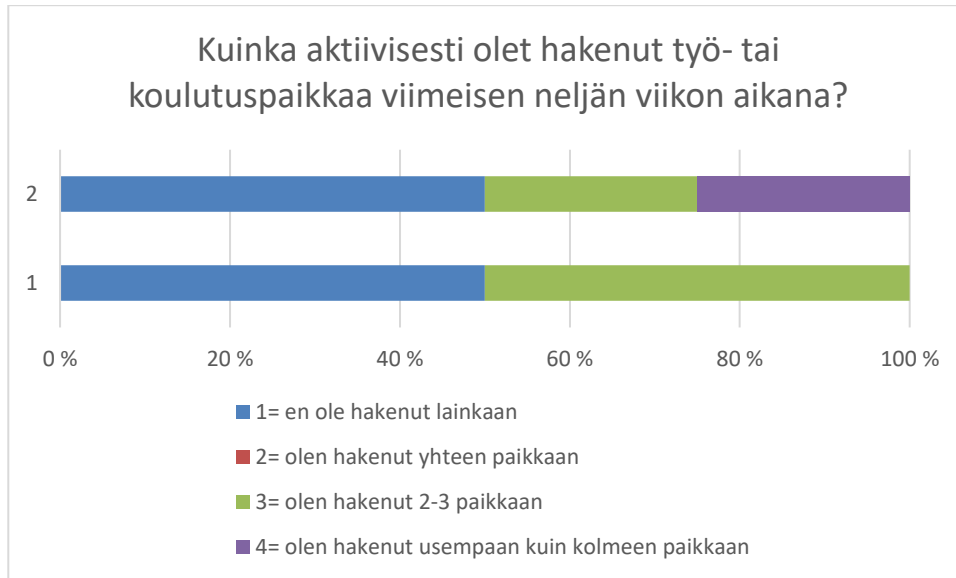
Kuva 9. sekä kuva 10. näyttävät, miten toiveikkuus työn löytymiseen tulevaisuudessa lisääntyi hieman, mutta merkittävää kasvua siinä ei ollut. Kuva 11. esittää työnhakuaktiivisuuden kuitenkin lisääntyneen selvästi kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana.

Kuva 9. Osaamista vastaavan työn löytäminen. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 10. Muun työn löytäminen. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

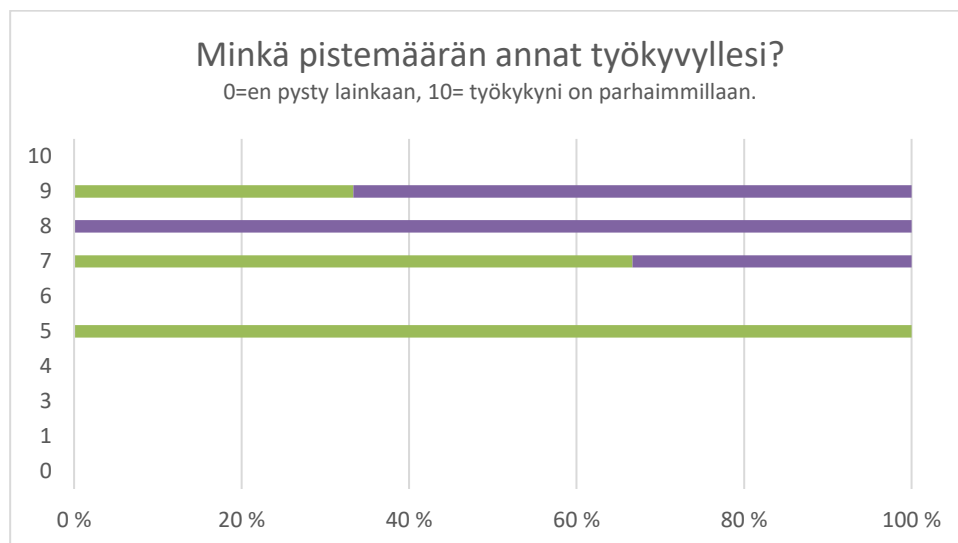

Kuva 11. Työnhakuaktiivisuus. 1. alkutilanne, 2. lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

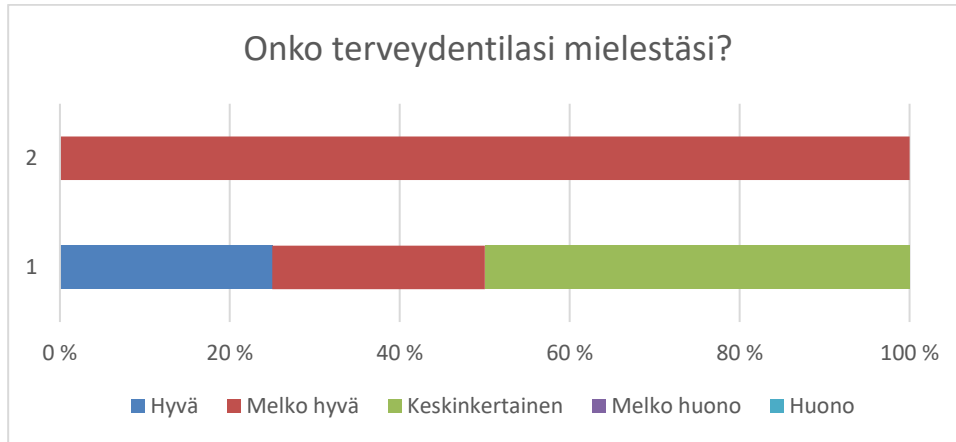
Vaikka työnhakuaktiivisuus lisääntyi ja usko työn löytymisestä vahvistuikin, asiakkaiden kanssa käydyissä keskusteluissa oli helppo huomata pettymykset sekä hienoinen luovuttaminen, kun työtä ei yrityksistä huolimatta löytynyt. Pikkuhiljaa alettiin myös uskoa, ettei työn löytäminen enää kosketa itseä.

8.5 Elämänhallinnan osa-alueet joissa on selkeää edistymistä

Oma kokemus työkyvystä näytti kohentuvan kuntouttavan työtoiminnan myötä, myös terveydentila nähtiin jakson loppuksi parempana.

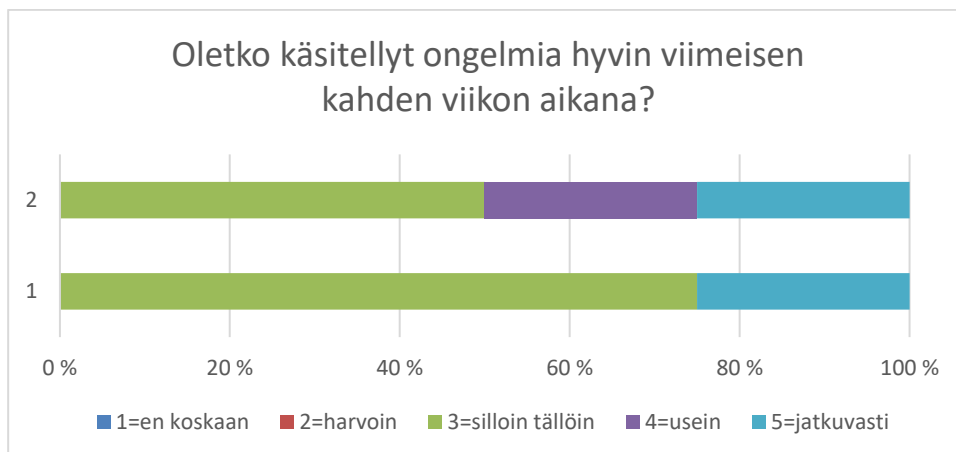
Kuva 12. Koettu työkyky. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

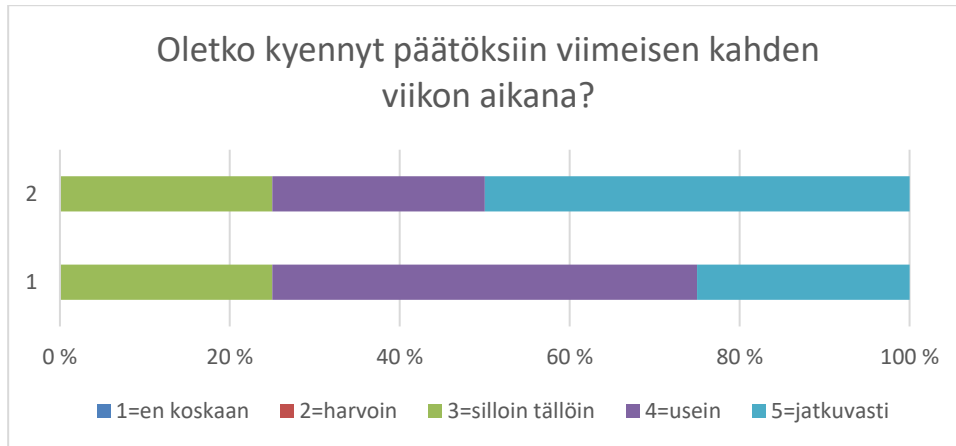
Kuva 13. Koettu terveydentila. 1 alkutilanne, 2 lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Parantuneen työkyvyn sekä terveydentilan vahvistivat myös työtoimintapaikan ohjaajat. Varsinkin fyysisessä työssä, kuten ulkoaluetyössä, se oli selkeästi nähtävissä.

Ongelmankäsittelytaidot sekä päätöksentekokyvyt paranivat lähtötilanteeseen nähden.

Kuva 14. Ongelmien käsittely. 1 alkutilanne, 2 lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 15. Päätöksiin kykeneminen. 1 alkutilanne, 2 lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Haastattelujen perusteella suurin vaikuttava tekijä oli kokemus työyhteisöön kuulumisesta, joka vahvisti itseluottamusta:

”On hyvä ku mä tunnen, että oon jotenki tarpeellinen.”

”Viikonloppuna ootan vaan, että tulis maanantai.”

9 KEHITTÄMISKOHTEET

Kuntouttavan työtoiminnan kehittämishaasteet liittyvät niin yleisesti kuin Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistyksessäkin siihen, miten toiminta auttaisi asiakasta työllistymisessä. Miten siirtyminen kuntouttavan työtoiminnan jälkeen eteenpäin olisi mahdollisimman sujuvaa ja kuinka jokaiselle asiakkaalle löytyisi jatkopolku, eikä kukaan palaisi jakson jälkeen takaisin lähtöpisteeseen.

Sisällöllisten kehittämishaasteiden suurin ongelma on se, miten työtehtävät voitaisiin muokata sellaisiksi, että niillä on vastine työmarkkinoilla, että ne auttaisivat asiakasta avoimille työmarkkinoille siirtymisessä ja tukisivat osaamista sekä taitojen kehittymistä. Asiakkaiden monimuotoisuus sekä lain vaatimus siitä, että asiakkaiden työpanosta ei käytettäisi taloudellisen voiton tuottamiseen, vaikuttavat työtehtävien laatuun suuresti. Tästä syystä työtehtävistä muodostuu helposti puuhastelua, jossa ei ole tulosta, mutta ei myöskään kuluja. Voidaanko kehittää taitoja suoritua avoimilla työmarkkinoilla, jos työtehtävät eivät edes etäisesti vastaa oikeita töitä? Toisaalta pyrkimys ehkäistä toimijoiden mahdollinen työntekijöiden korvaaminen kuntouttavan työtoiminnan osallistujilla on ymmärrettävää.

Asiakkaiden haastattelujen perusteella kehittämistä työtoimintapaikassa kaivattiin esimerkiksi tehtävien monipuolisuuteen. Myös halua kokeilla eri tehtäviä oli, mutta työtoimintapaikan mahdollisuudet sen toteuttamiseen olivat heikot. Asiakas pysyi lähes poikkeuksetta siinä tehtävässä koko työtoimintajakson ajan, johon oli tullutkin. Muutamassa työtehtävässä töiden vähyys harmitti, mieluummin oltaisiin tehty jotain enemmän, nyt suurin osa päivästä oli usein seisoskelua. Toivottiin myös mahdollisuutta suorittaa työllistymisessä auttavia kortteja, kuten esimerkiksi työturvallisuuskortti tai hygieniapassi, jotka auttaisivat eteenpäin työmarkkinoilla.

10 YHTEENVETO

Vaikka osallistujien määrä oli pienempi kuin alkujaan ajattelin, antoi varsinkin Kykyviisari tarpeeksi tietoa, jotta tutkimukseen voi olla tyytyväinen. Jälkeenpäin ajatellen olisi ollut syytä nauhoittaa haastattelut, sillä muistini oli kovilla purkaessani muistiinpanojani. Sävyjen ja eleiden mieleen palauttaminen oli luultua työläämpää, vaikka teinkin sen lähes välittömästi haastattelun jälkeen. Kokonaisuutena kuntouttavaa työtoimintaa pidettiin hyvänä vaihtoehtona. Sen myötä saatiin palautettua päivärytmi ja vahvistettua rutiineja. Yksinäisyyden vähenemistä pidettiin merkittävänä, ja toiminnasta saatava kulukorvaus, 9 € päivältä oli iso lisä työmarkkinatukeen. Kulukorvaus on verovapaata tuloa, ja se on tarkoitettu työmarkkinatukea saavalle kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla toiminnasta aiheutuvien kulujen korvaamiseen. Myös toimeentulotukea saavalla on oikeus saman suuruiseen korvaukseen ilman tulo- tai tarveharkintaa. Tällöin korvausta kutsutaan toimintarahaksi. (THL 2015c.)

Haastatteluista ilmeni paitsi elämänhallinnan hienoinen paraneminen, myös uskon lisääntyminen tulevaisuuden suhteen. Positiivisuus nousi vahvasti esiin. Kuitenkin harva asiakkaista näki työllistymisen tulevaisuudessa realistisena vaihtoehtona, vaikka edellytykset siihen vahvistuivatkin. Suurimpana työllistymisen esteenä koettiin ulosotto, eikä siitä johtuen katsottu kannattavaksi edes tavoitella muuta kuin kuntouttavaa työtoimintaa. Yleisesti ei nähty todellisena vaihtoehtona pyrkimystä velkojen maksuun, vaan niiden nähtiin olevan kiinteä ja työn suhteen rajoittava osa loppuelämää.

Työtehtävät koettiin pääosin sopiviksi, joskin johonkin pisteeseen kaivattiin enemmän työtä. Hiljaiset hetket tuntuivat ahdistavilta. Suurin osa asiakkaista

ei kokenut aluksi tarvitsevänsä yksilöohjausta, mutta lopuksi kertoivat sen olevan tärkeä asia kuluneella jaksolla. Kritiikkiä sai aikaisemmin mainittu 9 € kulukorvaus, jota pidettiin yleisesti liian pienenä, tässä yhteydessä usea käytti termiä orjatyö. Termiä käytetään yleisesti puhuttaessa esimerkiksi kuntouttavasta työtoiminnasta, kuten Osmo Soininvaara kirjoituksessaan ”Orjatyötä” vai hyvinvointivaltion alasajo? (Soininvaara 2011). Etuudet, kuten työmarkkinatuki ja asumistuki, joita maksetaan työtoiminnan ajalta täysimääräisenä, nähtiin lähinnä saavutetuksi ja itselle kuuluvaksi eduksi, ei väliaikaiseksi toimeentuloksi.

Hyvinä puolina nähtiin se, että ohjaaja ei vahtinut selän takana, vaan antoi tilaa ja mahdollisuuksia työn tekemiseen. Apua sai jokainen kuitenkin tarvitessaan. Työtoimintajakso antoi osalle intoa kouluttautumiseen ja kaikki mainitsivat sen vaikuttaneen itseluottamukseen positiivisesti. Sosiaaliset kontaktit ja onnistumisen kokemukset lisääntyivät.

Kykyviisarin vertailu Hämeen ELY-alueen kanssa kertoi karua kieltään Etelä-Karjalan työllisyystilanteesta. Osallistujista 33,3 % oli ollut työttömänä 5 - 10 vuotta ja jopa 16,7 % ei ollut koskaan ollut työelämässä. Hämeen keskiarvot vastaavissa kohdissa olivat molemmissa 4,8 prosenttia.

Vastaajat	EKTA	ELY-alue
Naisia	50 %	29,70 %
Miehiä	50 %	70,30 %
Ikä, ka	31,5	36,40 %
Melko/erittäin tyytyväinen elämäänsä	50 %	57,80 %
Koettu terveys melko hyvä	66,70 %	61,50 %
Pitkäaikainen sairaus tai vamma	33,30 %	38,50 %
Päivittäisistä tehtävistä suoriutuminen ka (0-10)	7,5	7,30 %
Koettu työkyky ka (0-10)	6,8	7
Arkitoimet ka (7-21, mitä suurempi arvo, sen paremmin pystyy)	7,1	7,1
Psyykinen toimintakyky ka (mitä suurempi arvo, sitä useammin kokee positiivisemmin)	7,4	7,4
Sosiaalinen toimintakyky ka (3-9, mitä pienempi arvo, sen helpompaa)	6,9	6,9
Kognitiivinen toimintakyky ka (3-9, mitä pienempi arvo, sen parempi)	5,9	5,9
Fyysinen toimintakyky	5,9	5,9
Työttömyyden kesto	EKTA	ELY-alue
Alle 1 vuosi		15,50 %
1-2 vuotta	33,30 %	27,40 %
3-4 vuotta	16,70 %	19 %
5-10 vuotta	33,30 %	4,80 %
Ei koskaan työelämässä	16,70 %	4,80 %

Kuva 16. Vertailu EKTA:n ja Hämeen ELY-alueen kanssa (Hakala 2016)

Haastateltavista kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen työllistyi kaksi henkilöä ja yksi pääsi opiskelemaan. Kaikki katsoivat työtoiminta-ajan vaikuttaneen kokonaisuutena positiivisesti.

11 POHDINTA

Siinä missä muissa Euroopan maissa puhutaan työttömyyden yhteydessä aktiivisuudesta, Suomessa siihen liitetään kuntoutus sekä käsitteenä että toimintatapana. Useimmiten kuntoutus käsitetään liittyvän sairaudesta tai vammasta liittyviin työ- ja toimintakyvyn haittoihin (WHO) ja jos lääketieteellisiä haittoja ei ole, kuntouttavan työtoiminnan suhteen joudutaankin arvioimaan pitkäaikais-työttömän työkykyä suhteessa työhön, jota ei ole. Määritelläänkö tästä johtuen

työttömyys tällöin lähtökohtaisesti vajaakuntoisuudeksi? (Kotiranta 2008, 221 - 23.)

Asiakkaat näyttävät jäävän helposti kuntouttavaan työtoimintaan hyvinkin pitkäksi aikaa, toimenpiteitä ketjutetaan ja vaikutusten voidaan nähdä tällöin kohdistuvan elämänhallintaan ja sosiaaliseen osallisuuteen työllistymismahdollisuuksien kohenemisen jäädessä taka-alalle. Nykyinen aktivointipolitiikka näyttää suosivan pitkiä kuntouttavan työtoiminnan jaksoja. Voidaanko jatkossa käyttää tämä aika entistä paremmin hyödyksi?

Kuntouttavaan työtoimintaan on monessa kunnassa kehitetty ja kohdistettu toimintamalleja, jotka tähtäävät asiakkaan työllistymiseen esimerkiksi hoiva- tai avustusalalle kuntouttavan työtoiminnan kautta. Näistä esimerkkinä Forssa ja Vantaa. Forssassa **Kuntouttavasta työtoiminnasta hoiva-alalle** -niminen malli ohjaa kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen asiakkaat työvoimapolitiiseen hoiva-avustajan koulutukseen. Jakson aikana tutustutaan alaan koti- tai vanhustyöyksikössä kotihoidon ja vanhustyön henkilökunnan perehdytyksessä. Työtehtäviä ovat esimerkiksi seurustelu, ulkoilu, kaupassakäynti, asiakkaiden saattaminen sairaalakäynneille ja pihan siivous. Tehtävät muokataan kuntoutujalle sopivaksi tämän kiinnostuksen ja voimavarojen mukaan. Vantaalla taas **Kuntouttavan työtoiminnan avustajaryhmän** toteutustapa on ryhmämuotoinen kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli, jonka keskeisenä toimintatapana on CABLE-yhteistyömetodin mukainen havainnointi. Havainnointi kytketään vahvasti auttamisen ja autettavana olemisen kokemuksiin. Toiminta sisältää työtoimintapäiviä, yksilösosiaaliohjausta ja henkilökohtaisena avustajana toimimisen koulutusta. CABLE itsessään on voimavarakeskeinen yhteisövalmennusmalli, jossa asiakas ja työntekijä kohtaavat tasavertaisina. (Koivisto & Blomqvist 2016, 19; Helsingin diakonissalaitos.) Vastaavia malleja löytyy muualtakin, hyvä niin, mutta kaikissa kunnissa kuntouttavaan työtoimintaan ei liitetä koulutuksellisia elementtejä, jotka lisäisivät asiakkaiden mahdollisuuksia tilanteensa parantamiseen.

Vaikka kuntouttavassa työtoiminnassa näyttäytyi kokonaisuudessaan olevan enemmän hyviä puolia kuin huonoja, on sen vaikuttavuus silti tutkimusten mukaan heikko. Esimerkiksi vuonna 2014 ainoastaan kaksi prosenttia asiakkaista

oli kolme kuukautta kuntouttavan työtoiminnan jälkeen avoimilla työmarkkinoilla. (Tuomaala 2016, 14.) Tämäkin tutkimus toi esiin kuntouttavan työtoiminnan huonon vaikuttavuuden työllistymiseen, mutta kuitenkin hyvän vaikuttavuuden työllistymisedellytyksiin. Positiivinen vaikutus elämänhallintaan, itsetuottamukseen ja sosiaaliseen osallisuuteen ovat asioita, joiden merkitys on varsinkin henkilökohtaisella tasolla valtava. Tärkeää on ymmärtää jatkossakin kuntouttavan työtoiminnan olevan työllistämiseen suuntaavan toimenpiteen lisäksi, yksilön hyvinvointia tukevana ja syrjäytymistä vahvasti ehkäisevänä palveluna tärkeä. Vaikka kuntouttavan työtoiminnan vaikutus työllistymiseen onkin heikkoa, vaikutukset sosiaaliseen osallisuuteen ja syrjäytymisen vähentämiseen ovat korvaamattomia.

LÄHTEET

- Aho-Mantila, S., Marniemi, J., Rautalampi, J. & Hassinen, J. 2004. Mahdollisuuksien maailma. Käytännön toimijoiden oppeja kuntouttavasta työtoiminnasta. 2. painos. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.
- Akava. 2016. Korkeasti koulutettujen työttömyys, lokakuu 2016. Korkeakoulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.akava.fi/tyoelama/akavalaiset_tyoelamassa/tyottomyystilastot/1._korkeasti_koulutettujen_tyottomyys [viitattu 3.12.2016].
- Eksote s.a. Työvoiman palvelukeskus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/tyoelamapalvelut/typ/Sivut/default.aspx> [viitattu 5.11.2016].
- Ekta. 2016a. Toiminta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ekta.fi/yhdistys/toiminta> [viitattu 19.10.2016].
- Ekta. 2016b. Palvelut työttömille. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ekta.fi/tuotteet-palvelut/palvelut-tyoettoemille> [viitattu 19.10.2016]
- Elinkeino-, ympäristö- ja liikennekeskus s.a. Kaakkois-Suomi. Työllisyyskatsaus lokakuu 2016. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/14645511/Tyollisyyskatsaus+lokakuu+2016.pdf/8a339354-86ca-46af-8e1f-8617bdde8544> [viitattu 17.12.2016].
- Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskus s.a. Palvelut sinua varten. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.tyovoimanpalvelukeskus.fi/fi/?id=1276> [viitattu 5.11.2016]
- EUR-Lex s.a. Komission tiedonanto neuvostolle ja Euroopan parlamentille: Julkisen talouden vaikutus kasvuun ja työllisyyteen: laadun ja kestävyysparantaminen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A52000DC0846> [viitattu 17.12.2016].
- Eurostat 2016. Unemployment statistics. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics [viitattu 3.12.2016].
- Feldt T, Kinnunen U & Mauno S. 2015. Työ leipälajina: työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. E-kirja. Saatavissa: E-kirja. <https://www.finna.fi/> [viitattu 3.10.2016].
- Hakala, K. 2016. Projektiassistentti. Sähköpostiviesti 11.11.2016. SOLMU-hanke, Työterveyslaitos.
- Helsingin diakonissalaitos s.a. Työkaapeli. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.hdl.fi/fi/ajankohtaista/1988-tyollistymisen-ja-tyollistamisen-vaikeus-aiheena-seminaarissa> [viitattu 19.12.2016].
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. 6. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1 [viitattu 19.6.2016].

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5., uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Jyväskylän yliopisto. 2015a. Määrällinen tutkimus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/maarallinen-tutkimus> [viitattu 4.12.2016].

Jyväskylän yliopisto. 2015b. Laadullinen tutkimus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus> [viitattu 4.12.2016].

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, liiketoiminta ja palvelut -yksikkö.

Karjalainen, V. & Keskitalo, E. 2013. Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikka Suomessa. [Helsinki]: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Karjalainen, V. Saikku, P. Pasuri, A. & Seppälä, A. 2008. Mitä on aktiivinen sosiaalipolitiikka kunnissa? Näköalapaikkana työvoiman palvelukeskukset. Sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskuksen raportteja 20/2008. Helsinki: Stakes.

Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. 2.painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Koistinen, P. 2014. Työ, työvoima ja politiikka. Tampere: Vastapaino.

Koivisto, J. & Blomqvist, P. 2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 23 / 2016. Eriarvoisuuden ja syrjäytymisen rakennuspalikat. Innokylän innovaatiokatsaus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131066/URN_ISBN_978-952-302-683-4.pdf?sequence=1 [viitattu 19.12.2016].

Kotiranta, T. 2008. Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Korhonen, J. Palveluohjaaja. Haastattelu. 26.10.2016. Lappeenranta: EKTA ry.

Koskela, J. 2012. Koulutuksesta Lykkyä hyvinvointiyrittäjyyteen. Hyvinvointialan yrittäjyyskoulutuksen arviointitutkimus. Lapin yliopisto. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/30083815.pdf> [viitattu 18.2.2017].

Kuntoutusportti 2016a. Sosiaalinen kuntoutus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/> [viitattu 18.2.2017].

Kuntoutusportti 2016b. Kasvatuksellinen kuntoutus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/kasvatuksellinen-kuntoutus/> [viitattu 18.2.2017].

Kuntoutusportti. s.a. Lääkinnällinen kuntoutus. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutusmuodot/laakinnallinen__ammattillinen__sosiaalinen_ ja_ kasvatuksellinen_kuntoutus/laakinnallinen_kuntoutus/ [viitattu 19.6.2016].

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikonen, P. 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Laitinen, M. & Niskala, A. 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Osuus-kunta Vastapaino. E-kirja. Saatavissa: <https://kauppa.vastapaino.fi/> [viitattu 8.10.2016].

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahasta 15.7.2005/566.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta 30.12.2014/1372

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 30.12.2014/1369.

Leinonen, N. 2011. "Aikaa olis, rahaa ei". Pro gradu-tutkielma työttömyyden kokemuksista. Sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan oppiaineryhmä, Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20100114/urn_nbn_fi_uef-20100114.pdf [viitattu 6.11.2016].

Leinonen, T. s.a. Toimintakyvyn arviointi ICF-viitekehyksessä VAT:n (valmennuksen arvioinnin tukijärjestelmä) avulla. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://vatkuntoutus.fi/php/docs/VAT%20Arvioinnin%20kayttoohje.pdf> [viitattu 20.1.2017].

Lempiäinen, K. & Silvasti, T. 2014. Eriarvoisuuden rakenteet: haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Marttila, K. & Ojanperä, J. 2010. Kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuus. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.seamk.fi/loader.aspx?id=83fff979-ccba-4a06-94eb-056573fcd526> [viitattu 30.10.2016].

Moisio, E. & Huuhtanen, H. 2015. Arki hallussa? Tutkimusraportti. Työterveyslaitos. Verkkokirja. Saatavissa: <https://www.yumpu.com/fi/document/view/7386122/arki-hallussa-tyoterveyslaitos> [viitattu 5.11.2016].

Mäki-Fränti, P. 2015. Rakenteelliset tekijät hidastavat pitkän aikavälin talouskasvua. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2015/09/maki_franti.pdf [viitattu 27.10.2016].

OPM. 2009. Monialaisen viranomaisyhteistyön ja etsivän nuorisotyön lakisääteistäminen. Opetusministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/tr22.pdf?lang=fi> [viitattu 6.11.2016].

Parpo, A. 2007. Työllistymisen esteet. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja 11 / 2007. Helsinki: Stakes.

Peltola, J. s.a. Työllisyys, työttömyys ja huolenpito: yhteiskunta Tampereella 1929–1938. E-kirja. Saatavissa: <http://ekirjasto.kirjastot.fi/ekirjat/> [viitattu 15.12.2016].

Pentikäinen, L. 2014. Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://tem.fi/documents/1410877/2859687/Katsaus+suomalaisen+ty%C3%B6n+tulevaisuuteen+09092014.pdf> [viitattu 5.11.2016].

Popay, J., Escorel, S., Hernández, M., Johnston, H., Mathieson, J. & Rispel, L. 2008. Final Report to the WHO Commission on Social Determinants of Health from the Social Exclusion Knowledge Network. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.who.int/social_determinants/knowledge_networks/final_reports/sekn_final%20report_042008.pdf [viitattu 20.6.2016].

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2016. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Julkaisussa: Era, T. (toim.) Osallisuus oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 12 - 13. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf?sequence=1 [viitattu 1.11.2016].

Rissanen P., Kallanranta T. & Suikkanen A. 2008. Kuntoutus. 2. painos. Helsinki: Duodecim.

Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 2. painos.

Räisänen, H. 2011. Työpoliittinen aikakauskirja 2 / 2011. Työ- ja elinkeinoministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: tem.fi/dms-portlet/document/2/411598 [viitattu 5.11.2016].

Saari, J. 2011. Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Vilna: Gaudamus Helsinki University Press.

Sandelin, I. 2014. Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana. Kirjallisuuskatsaus asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä. PDF-dokumentti. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114912/URN_ISBN_978-952-302-154-9.pdf?sequence=1 [viitattu 27.11.2016].

Savinainen, M. 2015. Kykyviisari hankeosallistujien työ- ja toimintakyvyn arviointiin. Diasarja. Saatavissa: <http://www.slideshare.net/THLfi/kykyviisari-hankeosallistujien-ty-ja-toimintakyvyn-arviointiinminna-savinainen> [viitattu 19.10.2016].

Soininvaara, O. 2010. Sata-komitea: miksi asioista päättäminen on niin vaikeaa. Helsinki: Teos.

- Soininvaara, O. 2012. "Orjatyötä" vai hyvinvointivaltion alasajo? Blogikirjoitus. Saatavissa: <http://www.soininvaara.fi/2012/11/08/orjatyota-vai-hyvinvointivaltion-alasajo/> [viitattu 29.1.2017].
- STM. 2015. Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävän poikkiallisen ohjelman (2011-2015) loppuarvio. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: [http://stm.fi/documents/1271139/1448516/Syrj%C3%A4ytymisen+v%C3%A4hent%C3%A4minen+loppuarvio+16.4.2015+\(4\).pdf/2e6be4ae-72a5-4c94-a1ff-7ae2e389af04](http://stm.fi/documents/1271139/1448516/Syrj%C3%A4ytymisen+v%C3%A4hent%C3%A4minen+loppuarvio+16.4.2015+(4).pdf/2e6be4ae-72a5-4c94-a1ff-7ae2e389af04) [viitattu 5.11.2016].
- STM. 2016. Kuntoutuksen uudistamiskomitea. Muistio. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://stm.fi/documents/1271139/3142883/Muistio+Kuntoutuksen+uudistamiskomitea.pdf/2468df59-5226-486f-85df-9e40694412aa> [viitattu 26.10.2016].
- STM. 2016. Osatyökykyiset työssä. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://docplayer.fi/11929337-Osatyokykyiset-tyossa.html> [viitattu 26.10.2016].
- Suomalaisen työn liitto. 2014. Työn arvojen monimuotoistuminen. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://suomalaintyo.fi/wp-content/uploads/2015/03/arvopohjan_muutos_whitepaper_final.pdf [viitattu 5.11.2016].
- Suomen mielenterveysseura s.a. Työttömyys voi aiheuttaa epävarmuutta elämään. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/ty%C3%B6tt%C3%B6myys-voi-aiheuttaa-ep%C3%A4varmuutta-el%C3%A4m%C3%A4n> [viitattu 6.11.2016].
- Suominen, S. 2015. Työtön Suomi. Työttömyyspolitiikka 2010-luvulla. E-kirja. Saatavissa: <https://books.google.it/> [viitattu 11.11.2016].
- Tammelin, M. Sosiaalityöntekijä. Haastattelu 22.12.2016. Lappeenranta. Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskus.
- THL. 2014. Toimeentulo. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/toimeentulo> [viitattu 6.11.2016].
- THL. 2015a. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Kuntouttava työtoiminta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta> [viitattu 17.12.2016].
- THL. 2015b. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-jarjestaminen> [viitattu 6.11.2016].
- THL. 2015c. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Kustannuskorvaukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/toimeentuloturva/kustannuskorvaukset> [viitattu 29.1.2017].
- THL. 2016. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja>

perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjailyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvi-
suus [viitattu 6.2016].

Tilastokeskus. 2016a. Julkistukset. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2016/10/tyti_2016_10_2016-11-22_fi.pdf [viitattu 3.12.2016].

Tilastokeskus. 2016b. Pitkäaikaistyöttömät. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.findikaattori.fi/fi/37> [viitattu 20.6.2016].

Tilastokeskus. 2016c. Nuorisotyöttömyys. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?course_id=tkoulu_tmt&lesson_id=5&subject_id=8&page_type=sisalto [viitattu 20.6.2016].

Tilastokeskus. 2016d. Piilotyöttömyys. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?course_id=tkoulu_tmt&lesson_id=5&subject_id=4&page_type=sisalto [viitattu 20.6.2016].

Tilastokeskus. s.a. Rakenteellinen työttömyys. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?course_id=tkoulu_tmt&lesson_id=5&subject_id=6&page_type=sisalto [viitattu 20.6.2016].

Tuomaala, M. 2016. Palveluista sijoittuminen vuosina 2013 ja 2014. TEM-analyseja 74/2016. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75461/Palveluista%20sijoittumisen%202013%20ja%202014.pdf?sequence=1> [viitattu 4.12.2016].

Tuomivaara, T. 2005. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.mv.helsinki.fi/home/ttuomiva/Y125luku6.pdf> [viitattu 4.12.2016].

TTL. 2016. Työterveyslaitos. Kykyviisari - arvioi työ- ja toimintakyökyä. Verkkosivu. Saatavissa: <http://partner.ttl.fi/fi/tyoura/kykyviisari/sivut/default.aspx> [viitattu 9.1.2017].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012 - 2014. Hyvä tieteellinen käytäntö. Verkkosivu. Saatavissa: <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta> [viitattu 30.10.2016].

Työllisyyden toimijakartta s.a. Työhönvalmentajapalvelut / Etelä-Karjalan työ- ja asukastupayhdistys. Verkkosivu. Saatavissa: <http://www.toimijakartta-etelakarjala.fi/lappeenranta/tyo-ja-opiskeluvalmiudet/tyohonvalmennus/tyohonvalmentajapalvelut-etela-karjalan-tyo-ja> [viitattu 19.10.2016].

Valmennuksen ja arvioinnin tukijärjestelmä (VAT) s.a. Kumppaniksi.fi. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.kumppaniksi.fi/cms/kumppaniksi/102/VAT-info.pdf> [viitattu 13.10.2016].

Valppu-Vanhainen, A. 2014. Valtion työllisyyspoliittinen ohjaus hallitusohjelmassa. Tarkastelussa vaalikausien 1999-2011 aikana tehdyt hallitusohjelmat. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140841/urn_nbn_fi_uef-20140841.pdf [viitattu 18.2.2017].

Valtiokonttori 2009. Strategia ja työhyvinvointi - Työhyvinvoinnin kestävä kehittäminen. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.valtiokonttori.fi/download/noname/%7BE3247B26-F20A-40C5-AF55-55A7CA91DAF3%7D/72565> [viitattu 5.6.2016].

- Vastamäki, J. 2010. Koherenssin tunne ja työttömyys. Väitöskirjatutkimuksen keskeisiä tuloksia. Kuopion yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.uef.fi/documents/677351/715039/Koonti_FI_Vastam%C3%A4ki_Jaana_Dissertation.pdf/2ffeb08d-a330-4f9a-9ebe-e5c9ca58dfe5 [viitattu 27.11.2016].
- Virsta s.a. Teemahaastattelu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/> [viitattu 18.2.2017].
- VTV. 2011. Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 7/2011. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.vtv.fi/files/2650/2292011_Pitkaaikaistyottomien_tyollistyminen_netti.PDF [viitattu 24.6.2016].
- WHO. s.a. World Health Organization. Rehabilitation. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.who.int/disabilities/care/en/> [viitattu 19.6.2016].
- WHO. 2016. World Health Organization. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.who.int/classifications/icf/en/> [viitattu 20.1.2017].
- Ylönen, M. 2011. Aikuiset opin polulla. Oppimistukikeskuksen asiakkaiden opiskelukokemuksista ja kouluttautumishalukkuudelle merkityksellisistä tekijöistä. Itä-Suomen yliopiston julkaisuja 18. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0520-8/urn_isbn_978-952-61-0520-8.pdf [viitattu 27.11.2016].

KUVALUETTELO

Kuva 1. lokakuun 2016 lopussa työttömänä työnhakijana olevat henkilöt ja avoimet työpaikat kunnittain (Elinkeino-, ympäristö- ja liikennekeskus 2016, 13)

Kuva 2. Aineiston pelkistäminen (Kylmä & Juvakka 2007, 118)

Kuva 3. Tyytyväisyys elämään. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 4. Työn ulkopuolisten vaikeuksien merkitys. 1 alkutilanne, 2 lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 5. Asiakkaan arviointikertojen esimerkkivertailu, VAT-järjestelmä. Vasen sarake alkuarviointi, oikea sarake loppuarviointi.

Kuva 6. Kotitöistä selviytyminen. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 7. Pankissa tai virastossa asioiminen. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 8. Internetin käyttö. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 9. Osaamista vastaavan työn löytäminen. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 10. Muun työn löytäminen. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 11. Työnhakuaktiivisuus. 1. alkutilanne, 2. lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 12. Koettu työkyky. Vihreä alkutilanne, violetti lopputilanne. Kykyviisari-tulokset

Kuva 13. Koettu terveydentila. 1 alkutilanne, 2 lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 14. Ongelmien käsittely. 1 alkutilanne, 2 lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 15. Päätöksin kykeneminen. 1 alkutilanne, 2 lopputilanne. Kykyviisari-tulokset.

Kuva 16. Vertailu EKTA:n ja Hämeen ELY-alueen kanssa. (Hakala 2016)

TAULUKOT

Taulukko 1. Vat-arvioinnin osoitinryhmät

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Elämänhallinta

- Vaikuttiko työpajalla työskentely itseluottamukseesi?
- Saitko onnistumisen kokemuksia, jos sait; millaisia?
- Paransiko työpajalla työskentely yleistä tilannettasi? Miten?
- Auttoiko työpajalla työskentely tulevaisuudensuunnitelmien hahmottamisessa? Miten?

Työ- ja toimintakyky sekä työllistymisedellytykset

- Millaisena koet mahdollisuutesi työllistyä tai päästä opiskelemaan?
- Motivoiko jakso sinua hakemaan työtä tai opiskelupaikkaa?
- Opitko taitoja jotka auttavat sinua työn/ opiskelupaikan hakemisessa?
- Mitkä asiat työpajalla auttoivat/auttavat sinua työn tai koulutuksen etsimisessä / etsimiseen motivoitumisessa?

Kehittäminen

- Mikä oli hyvää, mikä oli huonoa?
- Miten kehittäisit toimintaa?
- Mitä muuta haluat sanoa?